

**Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kıssa ve Menkıbe
Kullanımının Öğretmen Görüşleri Açısından
Değerlendirilmesi**

*Assessment of the use of Anecdotes and Parables in
Religious Culture and Moral Knowledge Lesson From the
Teachers' Point of View*

Fatih Kaya

Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Din Eğitimi Anabilim Dalı,
Bayburt / Türkiye
PhD., Bayburt University Faculty of Divinity,
Department of Religious Education
Bayburt / Turkey
fkaya@bayburt.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4895-6987

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 15 Mayıs / 15 May 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 16 Haziran / 16 June 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Fatih Kaya, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kıssa ve Menkıbe Kullanımının Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi”, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11 (Yaz) 2020) 31-69.

Öz

Belirli mekân ve zaman diliminde bir veya birkaç kişinin bulunduğu, gerçek ya da gerçeğe uygun olan olayların anlatıldığı edebî yazılara hikâye denilmektedir. Geçmişte de günümüzde de hikâye zaman zaman menkıbe ve kıssa kavramları ile aynı anlamda veya birbirlerinin yerlerine kullanılmıştır. Din eğitiminde hikâye kullanımı denildiği zaman ilk akla gelen ve hikâye türünün çeşitleri olan menkıbe ve kıssalar, kullanım açısından DKAB dersleri içinde geniş bir alana sahiptir. Bu ürünleri etkili ve kalıcı bir şekilde değerlendirmek ve din öğretiminde kullanmak hiç şüphesiz öğretmenlere düşen en önemli sorumluluklardan birisidir. Bu bağlamda araştırmanın amacı öğretmen görüşleri çerçevesinde, DKAB dersinde menkıbe ve kıssa kullanım durumunu ortaya koymaktır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Bayburt, Diyarbakır ve Erzurum il merkezinde görev yapan toplam 30 DKAB öğretmeni oluşturmaktadır. Nitel yöntemin kullanıldığı araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi aracılığıyla çözümlenmiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre; katılımcıların çoğunluğunun DKAB derslerinde bir öğretim materyali olarak kıssa ve menkıbe kullanımının faydalı olduğu hususunda hemfikir oldukları, fakat bu materyalleri kullanma konusunda birtakım eksikliklerinin olduğunu farkında oldukları, hizmet içi eğitime ihtiyaç duydukları ve özellikle kıssa ve menkıbelere öğretim programı ve ders kitaplarında daha çok yer verilmesi gerektiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi, DKAB Öğretmeni, Hikâye, Menkıbe, Kıssa.

Abstract

The literary writing that describes actual or factual events in a particular period of time and place and focuses one or more characters is called story. Both in the past and in the present, story has been used interchangeably or synonymously with terms anecdotes and parables from time to time. When we consider using stories in religious education, anecdote and parable which are the first things that come to mind, have wide scope in terms of use in Religious Culture and Moral Knowledge Lessons. Using that scope efficiently and permanently in a qualified religious education is undoubtedly one of the most responsibilities of the teachers. In this context, the aim of this study is to elicit the usage status of anecdotes and parables with teacher opinions in the Religious Culture and Moral Knowledge. This study used phenomenology, one of the methods of qualitative methodology. Participants of the study constituted 30 Religious Culture and Moral Knowledge teachers working in Bayburt, Diyarbakır and Erzurum provinces in the 2019-2020 academic year. In the study, a semi structured interview form was used as data collection tool and the obtained data were subjected to a content analysis. According to the results of present study; Teachers think it is revealed that participants are of the same opinion that the using of anecdote and parable in the Religious Culture and Moral Knowledge lessons is usefull, and especially anecdotes should be more mention in the Religious Culture and Moral Knowledge lessons curricula and textbooks.

Keywords: Religion Lesson, Religious Culture and Moral Knowledge Teacher, Story, Anecdote, Parable.

1. GİRİŞ

Sözlü ve yazılı edebî ürünler, din ve ahlak öğretiminde yaygın olarak kullanılan önemli ders materyalleridir. Bu bağlamda anı, biyografi, destan, efsane, gezi yazısı, günlük, hikâye, makale, masal, mektup, kıssa, menkıbe,

atasözü, mani, tekerleme, fıkra, şiir ve tiyatro gibi türler,¹ din ve ahlak öğretiminde, öğretmenin başvurabileceği edebî ürünler arasında gösterilebilir. Bu amaçla yapılandırmacı öğrenme modeline göre hazırlanan DKAB Öğretim Programında, derslerde konuların özelliğine göre ayet ve hadislerden, yazılı ve sözlü edebiyatımızdan (hikâye, şiir, beyit, vecize, deyiş, nefes vb.) örnek okuma metinlerinin kullanılması gerektiği vurgulanmıştır.² Öğretim programının genel amaçları dikkate alındığında, derslerde doğrudan ya da dolaylı olarak edebî ürünlerin kullanılmasını öngörülmüştür. Bu bakımdan DKAB derslerinde edebî ürün kullanımı, öğrencilerin gerek yaratıcı ve eleştirel düşünme becerisini, gerekse dil becerilerini geliştirme bakımından dersin amaç ve kazanımlarını gerçekleştirmede son derece önemli olduğu söylenebilir.

Önemli bir edebi ürün olan hikâye,³ din ve ahlak öğretiminde oldukça kullanışlı bir materyaldir.⁴ Bu nedenle din eğitimcileri edebi ürün olarak en fazla hikâyeleri kullanmıştır.⁵ Gerçekten de hikâyelerin, evde ve geleneksel anlatımlarda olduğu kadar, eğitimsel teori ve pratik amaçlı din ve ahlak öğretiminde, sosyal ve kültürel değerlerin aktarımında önemli işlevler gerçekleştirdiği görülmektedir.⁶ Çünkü hikâyeler en zor konuların kolayca anlaşılması⁷ ve soyut kavramların somutlaştırılması gibi amaçlarla kullanılmış, daima dinleyenlerin ilgisini ve dikkatini çekmiştir.

Hikâyeler sayesinde insanlar, buldukları ortamın sıkıcı havasından sıyrılarak hayal dünyasına açılır ve farklı dünyalara seyahat ederler. Hikâyeler, teoriyle pratiği buluşturarak, öğrenilen bilgilerin yaşanan hayattaki bir karşılığını oluşturur.⁸ Bu bağlamda din öğretiminde hikâyelerin kullanılması dersin amaçlarına ulaşması açısından katkı sağlamaktadır.

Dini ve kültürel kaynaklarımızda yer alan pek çok hikâye türü bulunmaktadır. Bunların başında Kur'an kıssaları ve menkıbeler gelmektedir. Din ve ahlak öğretiminde bir materyal olarak kullanılan edebi ürünlerin en önemlilerinden biri olan kıssalar, Kur'an'ın yaklaşık üçte birini oluş-

¹ Cemil Öztürk vd., *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*, (Ankara: PegemA, 2014), 100; Tuğba Sömen - Meral Metin Göksu, "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Sözlü ve Yazılı Edebi Ürünleri Kullanmaları Durumu", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 12/18, 566; Selçuk Beşir Demir-Hamza Akengin, *Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem Akademi, 2014, 4.

² Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı* (İlkokul 4 ve Ortaokul 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) (Ankara: MEB, 2018), 9.

³ Demir - Hamza Akengin, *Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, 6.

⁴ Mehmet Korkmaz, *Din Öğretimi Teknolojisi ve Materyal Geliştirme*, (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017), 141.

⁵ Adem Akıncı, "Kur'an'daki Kıssalar ve Din Öğretimindeki Yeri", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 / 13 (Haziran 2004), 43.

⁶ Muhiddin Okumuşlar, "Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikaye", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 / 21 (Ekim 2006), 237.

⁷ Beyza Bilgin, "Ahlak Terbiyesinde Dini Hikâyeler", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (1994), 51.

⁸ Akıncı, "Kur'an'daki Kıssalar ve Din Öğretimindeki Yeri", 43.

turmaktadır. Kıssa, “Kur’an’da tarihî kişilerle olaylara dair yer alan haberler ve bunlardan bahseden ilim”⁹ olarak tanımlanmıştır. Kıssalar; Kur’an’da kasas¹⁰ kelimesi yanında önemli haber manasında “nebe’ (ç.) enbâ”¹¹ ve “hadîs”¹² kelimeleriyle de ifade edilir. Menkıbe ise din büyüklerinin veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarıyla ilgili hikâyeye olarak tanımlanmıştır.¹³ Kıssaların Kur’an’da yer almasının sebebi, kuşkusuz muhataplarının yaşanmış olan bu olaylardan ibret alarak iman, ibadet ve ahlaki değerlerle buluşmalarını sağlamaktır.¹⁴ Bu bağlamda kıssanın amacı; geçmişte yaşanmış olayların ders alınacak kısımlarının sonraki nesillere dini ve ahlaki amaçlarla aktarılmasıdır.¹⁵

Kıssa kavramı tam anlamıyla hikâyeye kavramı ile karşılanamaz. Çünkü kıssa, geçmişte yaşanan gerçek olay ve tecrübelerin aktarımı olması yönüyle hikâyeden ayrılır. Hikâyeye ise ister meydana gelmiş olsun ister olmasın anlatılan her olaya denir. Kıssada ise hayal ve abartıya yer verilmez.¹⁶ Kıssa tam olarak tarih kavramı ile de karşılanmaz. Çünkü kıssalarda tarih, zaman, mekân, şahıs isimleri çoğu zaman yer almadığından bu noktada tarihten de ayrılır. Zaten Kur’an’da kıssalar aracılığı ile tarihi bilgi vermek yerine olayların en can alıcı ve ibretlik bölümleri anlatılarak muhatapların ders alması sağlanmaya çalışılır.

Kur’an kıssalarının hedefleri şöyle sıralanabilir:

- a) Hz. Muhammed’in peygamberliğinin ispat edilmesi,
- b) Hz. Peygambere ve mü’minlere dayanma gücünün kazandırılması,
- c) Tefekküre davet edilmesi,
- d) İbret alınmasının sağlanması,
- e) İlk peygamberden son peygambere kadar Allah’ın gönderdiği dinin kaynağının ve temel esaslarının aynı olduğunun ve din olgusunun her çağdaki tarihi gerçekliğinin ortaya konulması,
- f) Peygamberlerin dini tebliğ etmenin ötesinde insanları doğru yola iletme veya onlara dünyevi bir fayda ve zarar verme gibi bir güce sahip olmadıklarının ortaya çıkarılması,
- g) Şeytanın tuzağına düşmemek için gerekli uyarıların yapılması,

⁹ İdris Şengül, “Kıssa”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* Erişim 15 Kasım 2019.

¹⁰ Ali İmrân 3/62; A’râf 7/126; Yûsuf 12/3.

¹¹ Hûd 11/49; Tâhâ 20/99; Şuarâ 26/69; Kasas 28/3; Teğâbun 64/5.

¹² Tâhâ 20/9; Zâriyât 51/24; Nâziât 79/15; Burûc 85/17.

¹³ Türk Dil Kurumu (TDK), “Menkıbe” (Erişim 09 Mart 2020).

¹⁴ Yusuf Topyay, “Vahiy Geleneğinde “Ruh” Kavramının Artzamanlı (Diachronic) Semantik İncelemesi”, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 / 1 (2015), 97.

¹⁵ Remzi Kaya, “Kur’an-ı Kerim Kıssaları ve Düşündürdükleri”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11 / 2 (2002), 33.

¹⁶ Abdulkaki Güneş, *Kur’an Kıssaları ve Medeniyetlerin İnşası*, (İstanbul: Gündönümü Yayınları, 2005), 12.

h) Yüce Allah'ın kudretinin sonsuzluğunun gösterilmesi,

1) Aktif iyilerin daima başarıya ulaşacakları, kötülük yapanların ise hem dünyada hem de ahirette kaybetmeye mahkûm olduklarının bildirilmesidir.¹⁷

Bütün bunlar, Kur'an kıssalarının tarihi bir bilgi veya bir hikâye gibi okunmaması gerektiğini, bunların derin hikmetler barındırdığını ve muhatapları terbiye amacı güttüğünü ortaya koymaktadır. Her ibadetin bizim hayatımızın bir yönünü terbiye ettiği gibi farklı kıssalar da farklı insan hayatında fonksiyonlar icra etmektedirler. Kur'an'da olumlu ve olumsuz örnekler olmak üzere iki çeşit kıssa bulunur. Olumlu kıssalar çoğu peygamberlere aittir. Her peygamberin kıssası hayatımızın bir yönüne denk gelmekte, bizlere hayatın sorunlarıyla baş etmede formüller vermekte ve çıkış yolları göstermektedirler.¹⁸ Olumsuz kıssalarda ise helak olan kavimlere geniş yer verilerek onlar gibi davranan Mekkeli inkârcıların ve diğer nesillerin onlarla aynı akıbeti uğrayacakları vurgulanır. Örnek olaylar aracılığı ile muhatapların aynı fiili işlemleri durumunda aynı kötü sona düşmeleri engellenmek istenir.¹⁹ Kıssalar Kur'an'da bağlamına göre vurguları değişerek tekrarlanır. Bu şekilde iyi ve kötü modeller göz önüne getirilerek muhatapların bilinçlerinin ve vicdanlarının uyarılması amaçlanır. Yaşanmış somut gerçeklikler muhatapların önüne sunularak ibret almaları sağlanır.

Dini hikâyeler denildiği zaman kıssalar dışında akla gelen diğer bir tür de menkıbelerdir. Menkıbe, sözlükte "övünülecek güzel iş, hareket" anlamına gelen ve çoğulu menâkıb olan, ayrıca ilk defa 9. yüzyıldan itibaren yazılan hadis kitaplarında Hz. Peygamber'in ahabının faziletlerine dair hadisleri içeren bölümlerin adı olarak kullanılmaya başlanmış bir kavramdır. Menâkıb kelimesi ayrıca halifeler, bir kabile veya soy, mezhep imamları hakkında yazılan eserlerle, kutsal şehirleri tasvir eden metinlerin adında hadis kitaplarındaki gibi "fazilet" anlamında kullanılmıştır. Temel unsuru keramet ve onu gösteren velîlerin yüceltilmesi olan menâkıb kitapları da tasavvufun tarikatlar şeklinde örgütlenip İslâm dünyasında yaygınlaşmaya başlamasından sonra hemen her tarikatın pîri, tanınmış şeyhleri veya genellikle sûfiler hakkında yazılmıştır.²⁰ Kadiriyye Tarikatı'nı Anadolu'ya getiren ve pîr-i sâni olarak bilinen Eşrefoğlu Rûmî hakkında yazılan "*Menâkıb-ı Eşrefzâde*" bu türe örnek olarak gösterilebilir.²¹ Menkıbelerin oluşumu; (1) Bir velîye ait rivayetlerin sözlü kültürde

¹⁷ Güneş, *Kur'an Kıssaları ve Medeniyetlerin İnşası*, 36-48.

¹⁸ Ertuğrul, "Helak Olan Kavimlerde Suç Ceza Uyumu -I-", 182.

¹⁹ Resul Ertuğrul, "Helak Olan Kavimlerde Suç Ceza Uyumu -I-", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3/5 (2017), 167.

²⁰ Haşim Şahin, "Menâkıbname". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* Erişim 29 Ocak 2020.

²¹ Ahmet Özkan, "Hacı Bayrâm-ı Velî'nin Eşrefoğlu Rûmî'ye Tesiri", *Uluslararası Hacı Bayram-ı Veli Sempozyumu*, ed. Ahmet Cahit Aksever (Ankara: Kalem Derneği Yayınları, 2016), 1/349.

oluşarak toplumda zamanla yayılması, (2) Halk arasında yayılmış olan rivayetlerin bir yazıcı tarafından derlenerek metin haline getirilmesi şeklinde iki aşamalı olarak ele alınmaktadır.²²

Menkıbelerde; Hz. Muhammed, Hızır, kırklar ve yedilerle görüşmek, aynı anda farklı mekânlarda bulunmak, zihinden geçeni okuyup anlamak, acı çekmeden ölmek, kendi ölümünü tayin etmek, ölüyü diriltmek, diriye öldürmek, göğe yükselmek ve yaratılanlara hükmetmek gibi çeşitli olağanüstü olaylardan oluşan kerametler yer almaktadır. Menkıbelerde anlatılan kerametler, halk üzerinde etkili olmuş; hem tasavvuf müntesiplerinin müritlerine bağlılığını sağlamış hem de halk kültürünü zenginleştirerek önemli bir toplumsal görevi üstlenmiştir. Ortaya çıkan bu kültür, zamanla benzer tasavvufi topluluklar arasında anlatılıp yaygınlaşarak onların öğretisi unsurları arasında yer almıştır.²³ Evliya menkıbeleri masal, efsane ve destan gibi olağan üstü olayların anlatıldığı edebî türler içinde değerlendirilmekle birlikte, konularının gerçek ve kutsal kişiler (velîler) olması, bunların yaşadıkları zaman ve mekânın bilinmesi, anlatılan olayın gerçek olduğuna inanılması, sade bir üslûpla yazılmış olmaları itibarıyla diğer türlerden ayrılmaktadır.²⁴ Toplumun sosyal yaşamını, geleneklerini ve yine halkın bunları algılayış biçimini de etkileyen menkıbeler aracılığıyla, eğitim öğretim sürecinde, bunların inanç esasları ile çelişmeyecek şekilde sakıncalı taraflarını da dikkate almak suretiyle öğrencilere ahlâkî değerler kazandırılabilir.²⁵

İçerdikleri bilgilerin doğruluğu ve tutarlılığı açısından Kur'an kıssaları dışındaki hikâyeler ciddi bir eleştiriye tabi tutulmalı, buna göre değerlendirilip derse uygun olanı seçilmelidir.²⁶ Doğru hikâye seçimi ve kullanımı öğrencilerin dini duygularını geliştirecek, din dilinin gelişimini destekleyecek, soyut dini konuları somutlaştıracak ve güncel konuların yorumunda temel olacak düşünce unsurlarını kazandıracaktır. Böylece, dini konularda ve dini anlayışta derinleşen, dini ve milli değerler doğrultusunda dünya görüşü geliştiren "iyi insan" ın yetişmesine katkı sağlayacaktır.²⁷

İlgili literatür tarandığında din eğitiminde dini hikâyeler ve özellikleri ile ilgili birçok araştırmanın mevcut olduğu görülmektedir. Dini hikâyelerin eğitimde kullanımı ile ilgili yapılan araştırmalarda;

²² Salih Gülerer, "Türk Kültüründe Menâkıbnâmeler ve Menâkıbnâme Yazıcılığı", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 6 / 16 (Aralık 2013), 245.

²³ Mustafa Güneş, "Klasik Türk Edebiyatında Menâkıbnâmeler ve Menâkıb-ı Akşemseddin". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 / 16, (Kış 2011), 166.

²⁴ Şahin, "Menâkıbnâme".

²⁵ Zekerya Akkuş, *Tarih Öğretiminde Edebî Ürünlerin Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007, 76.

²⁶ Okumuşlar, "Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye", 246.

²⁷ M. Nur Pakdemirli, "İlköğretim Çağı Çocuklarının Din Eğitiminde Kullanılabilecek Hikâyelerin Özellikleri ve Kaynakları", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 20, (2009), 222, 197-224.

- Belirli yaş grupları çerçevesinde hikâyelerin örgün eğitimde kullanımı sırasında dikkat edilmesi gereken hususlar,²⁸
- Hikâye kavramı, din ve ahlâk eğitimindeki önemi, sorunları ve din ve ahlâk eğitimi amacıyla yazılan hikâyelerde bulunması gereken özellikler,²⁹
- Hikâye kullanımının dersin hangi aşamalarında ne şekilde olması gerektiğini örneklerle açıklama,³⁰
- Kur'an'daki kıssalar ve din öğretimindeki yeri³¹ ele alınarak bazı sonuçlar ortaya konmuştur.

Din eğitiminde dini hikâyelerin kullanımıyla ilgili burada değinemediğimiz çok sayıda araştırma olmasına rağmen, menkıbe ve kıssalar özelinde DKAB öğretmen görüşleri esas alınarak hazırlanmış herhangi bir araştırma mevcut değildir. Alandaki dikkat çekici bu eksiklik, yaptığımız araştırma ve yapılacak olan diğer araştırmalar ile nicelik ve nitelik açısından giderilmeye çalışılacaktır.

Bu araştırmanın amacı DKAB dersinde kıssa ve menkıbe kullanım durumunu öğretmen görüşleri çerçevesinde ortaya koymaktır. Araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. DKAB öğretmenlerinin kıssa ve menkıbe kavramlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
2. DKAB öğretmenlerinin kıssa ve menkıbe kullanımının yararlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
3. DKAB öğretmenlerinin DKAB derslerinde kıssa ve menkıbe ünite-lerdeki yerine ilişkin görüşleri nelerdir?
4. DKAB öğretmenlerinin kıssa ve menkıbe kullanımıyla ilgili yeterlik düzeyleri nelerdir?
5. DKAB öğretmenlerinin kıssa ve menkıbelerin kullanımında izlediği yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri nelerdir?
6. DKAB öğretmenlerinin kıssa ve menkıbelerin kullanımında karşılaşılan zorluklar ve problemlere ilişkin görüşleri nelerdir?
7. DKAB öğretmenlerinin kıssa ve menkıbelerin hangi nitelikleri taşıması gerektiğine ilişkin görüşleri nelerdir?
8. DKAB öğretmenlerinin kıssa ve menkıbe kullanımında yararlandığı kaynaklara ilişkin görüşleri nelerdir?

²⁸ Bilgin, "Ahlak Terbiyesinde Dini Hikâyeler".

²⁹ Okumuşlar, "Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikaye".

³⁰ M. Nur Pakdemirli, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Hikâye Kullanımı", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30, (2009), 173-195.

³¹ Akıncı, "Kur'an'daki Kıssalar ve Din Öğretimindeki Yeri"; Macit Yılmaz, "Değerler Eğitiminde Etkin Bir Materyal Olarak Kur'an Kıssaları ve Kullanılışı", *İslâmî İlimler Dergisi*, 2014, 9 /1, 137-154; Yusuf Batar, "Kur'an Kıssalarının Bazı Eğitsel Özellikleri", *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 / 1 (Şubat 2017), 81-103.

9. DKAB öğretmenlerinin kıssa ve menkıbe kullanımında EBA'dan yararlanma durumuna ilişkin görüşleri nelerdir?

10. DKAB öğretmenlerinin kıssa ve menkıbe kullanımına dair hizmet içi eğitim almalarına ilişkin görüşleri nelerdir?

11. DKAB öğretmenlerinin kıssa ve menkıbelerin daha etkili kullanımı için önerilerine ilişkin görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin kıssa ve menkıbe kullanımına ilişkin görüşleri nelerdir?*” sorusuna cevap aranmıştır. Bu amaçla çalışmada, nitel araştırma modeli benimsenmiştir. Yapılan çalışmada nitel araştırma desenlerinden; farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmamızı sağlayacak olan olgubilim (fenomenolojik) çalışma deseni tercih edilmiştir. Bu araştırma modeli, bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayabildiği için kullanılmıştır.³²

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, 2019-2020 eğitim-öğretim döneminde Bayburt, Diyarbakır ve Erzurum il merkezinde görev yapan, DKAB öğretmeni olan 30 kişiden oluşmaktadır. Bu bağlamda incelenen problemle ilgili olarak kendi içinde benzeşik farklı durumların belirlenerek çalışmanın bu durumlar üzerinde yapılması için amaçlı örneklem yönteminden maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilmiştir. Örnekleme, yansıtılacak çeşitlilik durumlarına, araştırmanın amacı gözetilerek karar verilmiştir. Bu doğrultuda DKAB Öğretmenlerinin (1) farklı okullarda görev yapıyor olmaları (2) farklı yaş, kıdemlere ve mezuniyet durumuna sahip olmaları, (3) gönüllü olarak çalışmaya katılmaları ölçüt olarak belirlenmiştir. Böylece farklı sosyo-ekonomik özelliklere sahip bölgelerdeki öğretmenler seçilerek durumlarda çeşitlilik sağlanmıştır. Bu şekilde araştırmanın problemi daha geniş bir çerçevede betimlenmiştir.³³

Araştırmanın çalışma grubuna ait bilgiler aşağıda sunulmuştur:

Tablo 1.

Öğretmenlerin Demografik Bilgilerine İlişkin Bilgiler

Öğretmenlerin Demografik Özellikleri		f	%	Toplam
Cinsiyet	Erkek		40,00	30
	Kadın		60,00	

³² Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Ankara: Seçkin, 2011), 72.

³³ Şener Büyüköztürk- Ebru Kılıç, *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2009), 89.

Eğitim Durumu	Lisans	83,33	30
	Yüksek lisans	16,67	
	Doktora		
Yaş Durumu	20-30 Yaş	63,33	30
	31-40 Yaş	23,33	
	41-50 Yaş	13,33	
	51 Yaş ve üzeri		
Mezuniyet Durumu	Eğitim Fak. DKAB Böl.	16,67	30
	İlahiyat Fak. DKAB Böl.	13,33	
	İlahiyat Fakültesi	56,67	
	İlitam	13,33	
Mesleki Kıdem	1-5 yıl	56,67	30
	6-10 yıl	26,67	
	11-15 yıl	10,00	
	16 yıl ve üzeri	2 6,67	
Çalıştığı Kurum	Ortaokul	12 40,00	30
	İmam Hatip Ortaokul	12 40,00	
	Lise	3 10,00	
	İmam Hatip Lisesi	3 10,00	

Yukarıdaki tabloya göre katılımcıların *cinsiyet durumunun* %60,00'ı kadın, %40,00'ı erkektir. *Eğitim durumlarının*; %83,33'ünün lisans, %16,67'sinin yüksek lisans düzeyinde eğitim gördüğü anlaşılmaktadır. Buradan hareketle çoğunluğun lisans düzeyinde eğitim gördüğü belirtilebilir. Katılımcıların *yaş durumu*, %63,33'ünün 20-30 yaş, %23,33'ünün 31-40 yaş, %13,33'ünün 41-50 yaş olarak belirlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun genç öğretmenlerden oluştuğu görülmektedir.

Tabloya göre katılımcıların *mezuniyet durumlarının*, %56,67'si İlahiyat Fakültesi, %16,67'si Eğitim Fak. DKAB Bölümü, %13,33'ünün İLİTAM ve %13,33'ünün İlahiyat Fakültesi DKAB Bölümü mezunu olduğu saptanmıştır. Buradan hareketle çoğunluğun İlahiyat Fakültesi mezunu olduğu öğretmenlerden oluştuğu söylenebilir. *Mesleki kıdem durumlarının* ise, %56,67'si 1-5 yıl, %26,67'si 6-10 yıl, %10'u 11-15 yıl, %6,67'si 16 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahiptir. Katılımcıların çoğunluğunun 1-5 yıl meslek kıdeme sahip öğretmenlerden oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların *çalıştığı kurum durumları* ise, eşit şekilde %40'ı Ortaokul, %40'ı İmam Hatip Ortaokul olarak, %10'u Lise, %10'u İmam Hatip Lisesi olarak belirlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun eşit oranlarla ortaokul ve imam hatip ortaokulunda görev yaptığı anlaşılmaktadır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Analizlerin kolaylığı, görüşülene kendini ifade etme imkânı ve derinlemesine bilgi sağlama gibi faktörler bu tekniğin tercih edilmesinde

etkili olmuştur.³⁴ Araştırma ile ilgili literatür incelenerek menkıbe ve kıs- sa ile ilgili gerekli bilgiler gözden geçirilmiştir. İncelenen kaynaklardan faydalanılarak bir ‘Görüşme Formu’ hazırlanmıştır. Soruların geçerli ve güvenilirliği için 1 alan uzmanından, 2 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğret- meninden görüş alınmıştır. Geri dönütler alınarak sorular üzerinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Böylece görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme formunda; kişisel bilgilerin ve konu ile ilgili soruların bulunduğu iki bölüm yer almaktadır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile 9 -31 Ara- lık 2019 tarihlerinde yazılı olarak elde edilmiştir. Elde edilen verilerin analizi yapılırken içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Verilerin analizi gerçekleştirilirken öğretmenlere (Ö-1), (Ö-2),..., (Ö-29), (Ö-30) gibi kodlar verilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri birbirine farklı- lık, benzerlik veya yakınlık gösterme özelliği dikkate alınarak sınıflandı- rılmıştır. Katılımcıların dile getirdiği ifadeler bir ya da birkaç sınıflandır- mada yer aldığından dolayı toplam görüş sayısının katılımcı sayısından fazla olduğu görülmektedir. Sınıflandırılan veriler sayısallaştırılarak fre- kans şeklinde tablolar halinde sunulmuştur. Katılımcıların dikkat çeken görüşlerini doğrudan vererek araştırmanın güvenilirliğini arttırmak amaç- lanmıştır.

3. BULGULAR

DKAB öğretmenlerinin derslerinde menkıbe ve kıs- sa kullanımı hak- kındaki görüşleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bölümde, öğretmen- lere sorulan açık uçlu sorulardan elde edilen verilere yer verilmiştir.

3.1. Kıssa ve Menkıbe Kavramlarına İlişkin Görüşleri:

Araştırmanın birinci sorusu, kıs- sa ve menkıbe kavramlarına ilişkin bulgular ve yorum aşağıda sunulmuştur:

Tablo 2. Öğretmenlerin Kıssanın Tanımına İlişkin Görüşleri

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Kıssa	
Kur'an'da geçen peygamberlerin başından geçen olaylar	20
Geçmişte yaşanmış ve ders çıkarılması gereken olaylar	16
Geçmiş kavimlere ait yaşanmış olaylar	10
Kur'an'da anlatılan gerçek ya da sembolik hikayeler	2
Toplam	48

Tablo 2'ye göre, katılımcılar “kıssa kavramı” ile ilgili görüşlerini *Kur'an'da geçen peygamberlerin başından geçen olaylar, ibret verici, ders*

³⁴ Şener Büyükoztürk- Ebru Kılıç, *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 159.

çıkartılacak olaylar ve Geçmiş kavimlere ait yaşanmış olaylar olarak dile getirmişlerdir. Ayrıca bu görüşlerden farklı olarak (Ö-6), (Ö-14) ve (Ö-27)'e göre ise kıssalar, *Kur'an'da anlatılan gerçek ya da sembolik hikâyelerdir*.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir kısmı kıssaları, Kur'an'da bahsedilen geçmiş peygamber ve ümmetlerinin yaşamlarından kesitler içeren yaşanmış, ibret verici ve öğüt alınması gereken anlatılar olarak ifade etmişlerdir. DKAB öğretmenleri bu durumu aşağıdaki gibi ifade etmektedirler:

"Kıssa, Kur'an-ı Kerim'de yer alan peygamberlerin hayat hikâyeleridir" (Ö-5).

"Kıssa, Kur'an-ı Kerim'de yer alan peygamberlerin ibret verici ve ders çıkarılacak hayat hikâyeleridir" (Ö-25). *"Kıssalar ise Peygamberlerin hayat hikâyelerini anlatan olaylara denir. Kuran-ı Kerim de insanların ders çıkarması için peygamberlerin başından geçen olayların anlatıldığı ayetlerdir"* (Ö-10).

"Kıssalar ise menkıbelerle benzer olarak ders çıkarılması beklenen anlatılar olmakla birlikte daha çok peygamberler ve dinî önderlerin yaşantılarından alınan örnek olayların anlatımıdır (Ö-2)"

Katılımcılardan Kur'an-ı Kerim'de yer alan kıssaların gerçek ya da sembolik hikâyeler olduğu görüşünü savunanlar, kıssaların tartışmalı bir konu olan gerçek ya da sembolik bir anlatı olabileceğini belirtmişlerdir. Katılımcılardan (Ö-6) ve (Ö-27) görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir:

"Kur'an'da zikredilen kıssaların çoğunluğu geçmiş peygamberlere ait yaşanmış olaylar iken, Hz. Adem'in dünyaya inişinin anlatıldığı kıssaların sembolik öğeler içerdiğini düşünüyorum. Bu yönde yorum yapan ilahiyat hocalarımız var" (Ö-6). *"Kıssaların hepsinin yaşanmış olduğunu söyleyemeyiz. Yüce Allah'ın bize hangi mesajları verdiğine kulak vermeliyiz. Bazı kıssaları öğrencilere ancak böyle açıklayabiliriz"* (Ö-27).

Tablo 3. Öğretmenlerin Menkıbenin Tanımına İlişkin Görüşleri

Öğretmenlerin	f	
Menkıbe	Evliyaların / Alimlerin hayat hikâyeleri	16
	Olağanüstü olayların anlatıldığı hikâyeler	13
	İbret verici, ders çıkarılacak hikâyeler	9
	Dini kitaplarda yer alan hikâyeler	8
	Masallar / Efsaneler	4
Toplam	50	

Tablo 3'e göre DKAB öğretmenleri, "menkıbe kavramı" ile ilgili görüşlerini *Evliyaların / Alimlerin hayat hikâyeleri, Olağanüstü olayların anlatıldığı hikâyeler, İbret verici, ders çıkarılacak hikâyeler ve Dini kitaplarda yer alan hikâyeler* şeklinde ifade etmiştir.

Menkıbenin ne olduğuna ilişkin olarak katılımcılar bu kavramın geleceğimizde önemli yeri olan din büyüklerinin ahlak ve değerler eğitimi açısından örnek alınabilecek hikâyeler olduğunu ifade etmişlerdir:

“Menkıbe, tarihte yaşamış önemli kişilerin hayatlarını anlatan eserlere denir” (Ö-17).

“Menkıbeler toplumların hafızasını nesilden nesile aktarmada büyük bir öneme sahiptir. Toplumların gelenek, görenek, örf ve adetlerini konu almaktadır. Kıssalar ise Peygamberlerin hayat hikâyelerini anlatan olaylara denir” (Ö-3).

“Menkıbe kavramı edebiyatta dinî ve toplumsal önderlerin yaşantılarında oluştuğuna inanılan olağanüstü olaylara ve bunların anlatılaştırılmasına katkıda bulunur. Menkıbelerin temel hedeflerinden birisi insanlara nasihatte bulunmak ve onlarda toplumsal, ahlakî ve dinî değerler açısından belirli bir farkındalık oluşturmaktır” (Ö-2).

Katılımcılar aynı zamanda kıssalardan farklı olarak menkıbelerin, velilerin kerametlerini anlatan, içinde olağanüstü hadiselerin olduğu efsanevi hikâyeler olduğunu vurgulamışlardır:

*“Menkıbe, din konusunda önder olmuş ya da tarihe geçmiş yiğit kimselerin **olağanüstü**, yüce yanlarını anlatan, dilden dile yayılıp gelen öykü” (Ö-10). “Menkıbe, tarihe geçmiş büyük şahsiyetlerin bazı güzel ve örnek alınacak taraflarını anlatan hikâye ve destanlardır. Kıssa ise geçmişte yaşanmış ve ders çıkarılması gereken olaylardır” (Ö-14).*

3.2. Kıssa ve Menkıbe Kullanımının Yararlarına İlişkin Görüşleri:

Araştırmanın ikinci sorusu olan kıssa ve menkıbe kullanımının faydalı olup olmadığına ilişkin katılımcıların görüşleri aşağıda açıklanmıştır:

Tablo 4. Öğretmenlerin Kıssa ve Menkıbe Kullanımının Yararlarına İlişkin Görüşleri

Öğretmenlerin	f	
Yararları	Dersi eğlenceli, ilgi çekici hale getirmesi	22
	Kalıcı ve anlamlı öğrenmeleri sağlaması	17
	Değerler eğitimine katkı sağlaması	14
	Rol - Model sunması	11
	Soyut kavramları somutlaştırması	10
	Ders ve nasihat niteliğinde olması	7
	Empati geliştirmeye katkı sağlaması	3
Toplam	84	

Tablo 4'e göre DKAB öğretmenleri, menkıbe ve kıssa kullanımının öğrenmeye olumlu katkısı olduğu yönünde görüş bildirerek alt kategorileri *“dersi eğlenceli, ilgi çekici hale getirmesi”, “kalıcı ve anlamlı öğrenmeleri sağlaması”, “değerler eğitimine katkı sağlaması”, “rol - model sunması”, “soyut kavramları somutlaştırması”, “ders ve nasihat niteliğinde olması” ve “empati geliştirmeye katkı sağlaması”* olarak belirtmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin önemli bir bölümü, kıssa ve menkıbelerin konuya *canlılık katarak* öğrencilerin derse karşı olumlu tutum geliştirmelerine, öğrendikleriyle bağ kurmalarına ve bilgilerinin kalıcılığına katkı sağladığına vurgu yapmışlardır.

“Öğrencilerin konuları, hadis veya ayetleri anlamasında menkıbe ve kıssalar önemli rol oynamaktadır. Daha iyi ve çabuk kavramalarını sağlamaktadır” (Ö-4). “Menkıbe ve kıssalardan sürekli bir şekilde faydalaniyorum. Daha çok öğrencinin ilgisini çekecek kıssa ve menkıbelerden faydalaniyorum” (Ö-17). “Menkıbe ya da kıssaların derste kullanılması öğrenmelerin daha kalıcı olmasını sağlıyor” (Ö-14).

“Bence eğitimde oldukça faydalı; öncelikle dersin monotonluğunu gidererek dikkatleri çekmeye katkı sağlamaktadır, sonrasında ise kazanıma uygun olarak kullanılan kıssanın ya da menkıbenin daha kalıcı ve hızlı öğrenmeyi sağladığını düşünüyorum” (Ö-19).

“Kıssaların derslerde kullanımı öğrenciler için kesinlikle faydalıdır. Allah'ın en sevdiği kulları olan peygamberlerin hayatlarının da pek çok zorluk ve sıkıntıyla dolu olması hasebiyle çocuklar başlarına gelebilecek üzüntü verici olaylar hakkında ne düşünüp neler yapabileceklerini kıssalar sayesinde daha kolay anlarlar” (Ö-22) “Konunun Kur'an'da anlatılan bir kıssa ya da yaşanmış bir olayla, öğrenciye aktarılması dersin anlaşılmasını kolaylaştırır ve zihinlerde kalıcı olur” (Ö-29).

“Din öğretiminde menkıbe de kıssa da üzerinde önemle durulması gereken iki kavramdır. İslam dininin daha iyi anlaşılması, dinin gerekliliğinin anlatılması ve anlaşılması hususunda menkıbe ve kıssalar çok faydalıdır. Ayrıca kıssa ve menkıbe sayesinde insanların başına gelen musibetlere karşı davranışlarının nasıl olması gerektiği, Allah'ın insanı imtihana tabi tuttuğu ve başımıza gelen musibetlere karşı sabretmemiz gerektiği, Hz. Eyyüb veya Hz. Yusuf gibi, zamanında peygamberine zulmedenlerin başlarına ne gibi bir felaket geldiği örnek verilerek aynı hatalara düşmememiz istenmiş ve bu konuda Allah tarafından uyarılmışız. Bunların hepsinin anlatımında kıssa ve menkıbeler önemli bir yer tutar” (Ö-18). “Bence faydalı oluyor. Öğrencinin hazırbulunuşluğu ve öğretmenin öğretim-yöntem tekniklerine göre sınıf yönetimini iyi bilip aktarması önemlidir” (Ö-25).

Öğretmenlerin bir kısmı din öğretimi çerçevesinde, kıssa ve menkıbelerin kullanımının öğrencilerde kavrama ve bilgi düzeyinin artmasını yanı sıra duyuşsal açıdan önemli davranış değişiklikleri meydana getirebileceğini ifade etmişlerdir. (Ö-7)'e göre kıssa ve menkıbeler; “Öğrencinin konuları daha çok içselleştirmesine, derslerde öğretilen değerlerin davranışa dönüşmesinde etkili oluyor.” Katılımcılar, ders kitaplarında soyut olarak ele alınan konuların geçmişte yaşanan olaylarla ilişkilendirilerek tarihsel olguların somutlaştırılmasının öğrenmeyi kolaylaştırmaya ve dersin anlaşılmasına katkı sağladığını belirtmişlerdir. Örneğin bu durum, (Ö-23)'ün “DKAB dersi soyut kavramların yoğun olarak işlendiği bir ders olduğundan tarihi olayları zihinlerde canlandırmak suretiyle somutlaştırmak için başvuruyoruz.” ifadelerinde görülmektedir. Bununla birlikte menkıbelerin çok kullanılmaması gerektiğini ifade eden bir öğretmen de şöyle demektedir: “Kullanımı faydalıdır. Çok fazla kullanılırsa bu öğrencide bıkkınlığa sebep olur. Yerinde, zamanında az ve öz şekilde faydalıdır” (Ö-12).

3.3. Kıssa ve Menkıbelerin Ders Kitaplarındaki Yerine İlişkin Görüşleri:

Araştırmanın üçüncü sorusu olan menkıbelerin/kıssaların ünitelerdeki yerine ilişkin katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir:

Tablo 5. Öğretmenlerin Kıssa ve Menkıbelerin Ünitelerdeki Yerlerine İlişkin Görüşleri

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Yeterli düzeyde	17
Daha fazla yer verilmeli	9
Yeterli düzeyde değil	4
Toplam	30

Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların çoğunluğu kıssa ve menkıbelerin ünitelerdeki yerlerinin *Yeterli Düzeyde olduğunu*, bir kısmı *daha fazla yer verilmesi gerektiğini*, 4 katılımcı ise *yeterli düzeyde olmadığını* ifade etmişlerdir. Kıssa ve menkıbelere bir öğretim materyali olarak ders kitaplarında *yeterli düzeyde yer verildiğini* düşünen katılımcılar, ünite ve konu kazanımlarının öğrencilere kazandırılmasında, doğrudan DKAB dersi öğretim sürecine destek olduğu ifade etmişlerdir.

“DKAB ders kitaplarının her ünitesinin sonunda “Bir Peygamber Tanyorum” adı altında peygamber kıssalarına yer verilmektedir. Bununla birlikte geçmişte İslam’a önemli hizmetlerde bulunup halkın gönlünde yer eden şahsiyetlere ait belli menkıbelere de yer verilmektedir” (Ö-2).

“DKAB derslerinde yer alan menkıbe ve kıssaların hedefine ulaştığını düşünmekteyim. Ancak bu derslerde menkıbe ve kıssalara daha fazla yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü öğrencilere kazandırmak istediğimiz davranış ve düşünceleri bu şekilde daha etkili ve daha çabuk kazandırabilmekteyiz. Ayrıca menkıbe ve kıssalarla desteklenen derslere öğrenciler daha fazla odaklanmakta, heyecanlanmakta ve dersten sıkılmamaktadır” (Ö-24).

“DKAB derslerinde menkıbe ve kıssaların yeri oldukça önemlidir. Ünitelerdeki anlatılan konuları pekiştirmek amacıyla konulan menkıbe ve kıssalar oldukça isabetli olmuştur ve öğrencilerden aldığım dönütler de oldukça pozitifdir” (Ö-13).

“Genelde her ünitenin sonunda ünite ile alakalı bir peygamber hayatı ve kıssa oluyor. Bu da ünite ile alakalı olduğu için sanki üniteyi tamamlıyormuş gibi oluyor, ben yerinde güzel olduğunu düşünüyorum” (Ö-9).

Katılımcı (Ö-1), ortaokul ders kitaplarında kıssalara daha fazla yer verildiğini *“Ben şuan lise 9, 11 ve 12.sınıfların dersine giriyorum ve ders kitaplarında menkıbe/kıssalara ayrılmış bir müstakil bölüm ne yazık ki yok, ben muhakkak olması gerektiğini düşünüyorum. 8. sınıfların her ünitesinin sonunda bir peygamber hayatı kıssalarıyla beraber yer alıyor. Gayet güzel ve faydalı olduğunu düşünüyorum”* şeklinde ifade etmektedir. Öte yandan katılımcılar, ders kitaplarındaki okuma parçalarının yanında menkıbe ve

kıssaların dersin içeriğine göre öğretim materyali olarak kullanılmasının DKAB dersinin sunumunu çeşitlendireceğini ve ilgiyi arttıracaklarını vurgulamışlardır. Bununla beraber (Ö-7), ders kitaplarında menkıbelere, kıssalardan daha az yer verildiğine dikkat çekerek “*Türk- İslam büyüklerinin, evliyaların hayat hikayelerine daha fazla yer verilmelidir*” diyerek düşüncesini dile getirmiştir.

3.4. Kıssa ve Menkıbelerin Kullanımıyla İlgili Yeterlik Düzeylerine İlişkin Görüşleri:

Araştırmanın dördüncü sorusu olan derslerde kıssa ve menkıbelerin kullanımıyla ilgili yeterlik düzeyleri Tablo 6’da açıklanmıştır:

Tablo 6. Öğretmenlerin Kıssa ve Menkıbe Kullanımıyla İlgili Yeterlilik Düzeylerine İlişkin Görüşleri

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Yeterli	23
Az Yeterli	2
Çok Yeterli	5
Toplam	30

Tabloya göre katılımcıların çoğunluğunun kıssa ve menkıbelerin kullanımıyla ilgili olarak kendilerini, yeterli, 2 katılımcı az yeterli, 5 katılımcı ise çok iyi düzeyde gördükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların ifadelerinden, öğretmenlerin DKAB derslerinde, kıssalar ve menkıbelerden bir öğretim materyali olarak nasıl yararlanılabileceğine dair yeterli düzeyde oldukları ve bu konuda sürekli olarak gelişim çabası içinde oldukları ortaya çıkmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenler, DKAB dersleri faaliyetlerinden verimli sonuçlar elde edebilmek, öğrencilerde amaçlanan davranış değişikliklerini oluşturabilmek amacıyla bu materyallerin nitelikli kullanımıyla ilgili bilgilerini güncellemeye çalıştıklarını dile getirmişlerdir. Araştırmaya katılan (Ö-2), (Ö-11), (Ö-18) ve (Ö-10) kodlu DKAB öğretmenleri bu durumu aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

“Menkıbe ve kıssaların kullanımı karşındaki bireyin psikolojik düzeyi, eğilimleri, istekleri ve ihtiyaçları da gözetenilerek sunulması gereken bir üründür. Ben de bu konuda sürekli kendimi geliştirmeye çalıştığımı söyleyebilirim. Bu konuda din psikolojisini temel alarak anlatılarımı güçlendirmeye özen gösteriyorum. Ancak bunda yüzde yüz başarılı olduğumu söyleyemem. Sürekli çalışma ve sürekli gelişim ile daha etkili bir seviyede menkıbe ve kıssaları kullanabileceğim kanaatini taşıyorum” (Ö-2). *“Kitap okumayı seven ve okuyan bir öğretmen olarak menkıbe ve kıssa konusunda yeterli düzeyde olduğumu söyleyebilirim”* (Ö-11). *“Menkıbe ve kıssaları okul dışında da ilgiyle okurum ya da görsel medyadan takip ederim. Dolayısıyla konu hakkında yeterli olduğumu düşünüyorum”* (Ö-18). *“Ünitelerde yetersiz bulduğum için konuyla ilgili menkıbe ve kıssaları araştırıyorum, bu açıdan kendimi yeterli buluyorum.”* (Ö-10)

Katılımcılar, DKAB derslerinde bir öğretim materyali olarak kullanılacak kıssa ve menkıbelerin seçiminde, doğrudan amaca hizmet edip etmediğine dikkat ettiklerini, sunumunu önceden planladıklarını, süreç içinde kılavuzluk yaparak istenilen kazanıma ulaşmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerden din öğretiminde kıssa ve menkıbelerin kullanımında, kendini “*az yeterli*” hissedenler, materyallerin kullanılmasıyla ilgili yeterli bilgi ve deneyime sahip olmadıklarına vurgu yapmışlardır. Bunun sebeplerini, (Ö- 9)’un “*Üniversitede, din eğitimi ya da benzer derslerde bu konuda özel bir eğitim aldığımı hatırlamıyorum. Bu bir mazeret olamaz, kendimizi alan bilgi ve becerisi açısından sürekli geliştirmeliyiz*” olarak belirtmekle beraber, kıssa ve menkıbelerden bir öğretim materyali olarak nasıl yararlanabileceğine dair bilgi eksikliğine ve üniversitede bu konuda verilen derslerin yetersizliğine bağlamışlardır.

3.5. Kıssa ve Menkıbelerin Öğretiminde İzlenen Yöntem ve Tekniklere İlişkin Görüşleri:

Araştırmanın beşinci sorusuna ilişkin bulgular ve yorumlar aşağıda sunulmuştur:

Tablo 7. Öğretmenlerin Kıssa ve Menkıbelerin Öğretiminde İzlenen Yöntem ve Tekniklere İlişkin Görüşleri

Yöntem ve Teknikler	f
Anlatım	17
Video ve Slayt (Akıllı Tahta)	14
Soru-Cevap	10
Drama	9
Tartışma	8
Sorun (Problem) Çözme	7
Örnek Olay	6
Grup Çalışması	6
Hikâye Tamamlama	5
Beyin Fırtınası	3
Araştırma	3
Toplam	88

Tablo 7 incelendiğinde katılımcılar kıssa ve menkıbelerin öğretiminde en fazla “Anlatım” ve “Video ve Slayt (Akıllı Tahta)” tekniklerini kullandıklarını belirtmiştir. Ayrıca, “Soru-Cevap”, “Drama”, “Sorun (Problem) Çözme”, “Örnek Olay”, “Grup Çalışması”, “Hikâye Tamamlama”, “Beyin Fırtınası” ve “Araştırma” gibi birbirinden farklılık arz eden yöntem ve teknikleri birlikte kullandıkları görülmektedir. DKAB öğretmenlerinin ders-

lerinde kıssa ve menkıbelerin öğretiminde izledikleri yöntem ve tekniklere ilişkin açıklamalarından bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

“Anlatım yöntemini tercih ederim. Varsa konu ile ilgili video açarım” (Ö-9).

“Menkıbeyi anlatırken video yoluyla ya da kendim anlatırım, menkıbe bitmeden en can alıcı yerde öğrencilere, “siz olsaydınız ne yapardınız”, “bu hikâyenin sonu nasıl biter” diyerek çocukların görüşünü alırım. Ben anlattıktan sonra hikâyeyi başka bir öğrencinin anlatmasını isterim öğrenci anlatırken önemli noktaları ve kahramanları tahtaya yazarak olay örgüsünün çocukların akıllarında daha fazla yer etmesini sağlarım. Bu işlemden sonra öğrencilerin bu kıssadan neler öğrendiklerini sorarak tahtaya öğrendiklerini yazırım. Menkıbeleri bu şekilde kullanırım. İzlediğim yöntemin eksik yönleri elbet vardır, bunu zamanla fark edip geliştirmeyi isterim” (Ö-22). *“Daha çok sözlü olarak anlatıyorum. Fakat gözlemediğim kadarıyla bir video üzerinden görsel olarak anlatmak öğrenciler üzerinde daha etkili oluyor”* (Ö-1).

“Anlatım (sunuş), işbirliği öğrenme, drama, gösteri, araştırma inceleme yöntem ve teknikleri kullanmak” (Ö-3). *“Menkıbe ve kıssa öğretiminde daha çok **beyin fırtınası** tekniğini kullanmaktayım. Öğrencileri bu öğretim sürecine tam manasıyla dâhil edip öğretim sürecinin daha etkili olmasını amaçlamaktayım”* (Ö-7). *“Genelde düz anlatım yöntemini kullanmakla birlikte **görsellere** de ağırlık vererek konuyu ele alıyoruz zaman zaman da empati becerisini geliştirmek için rol oynama, konuşma halkası gibi tekniklere de yer veriyoruz”* (Ö-9).

Katılımcıların bir kısmı, öğretim materyali olarak kullanılan bütün kıssa ve menkıbelerin her yöntem ve teknikle kullanılamayacağına dikkat çekmişlerdir. Ayrıca kıssa ve menkıbelerin anlatımından önce öğretmenin konunun kazanımlarına uygun ciddi hazırlık yaparak, yöntem ve teknik bakımından materyale en uygun olanını özenle seçmesinin önemine vurgu yapmışlardır.

“Menkıbe ve kıssa anlatırken öğrencilerin seviyesine ve dersin amacına uygun olmasına dikkat ederim. Derslere girerken yanımda öğrencilere okuyabileceğim kitap, video gibi kaynaklar bulundururum. Ayrıca menkıbe/kıssa okurken sınıfta dolaşarak jest ve mimiklerime dikkat ederek okurum. Ayrıca fon müziği muhakkak kullanırım. Öğrencilerim bundan o kadar hoşlanıyor ki ne zaman kıssa anlatacak olsam fon müziği açmam konusunda hatırlatma yapıyorlar ve daha çok etkilendiklerini söylüyorlar” (Ö-18).

Öte yandan katılımcılardan (Ö-16) ve (Ö-24), bir materyal olarak kıssa ve menkıbeleri kullanırken öğrencilerde; iletişim, empati, görüş farklılıklarını görme ve farklı görüşlere açık olma gibi becerilerin geliştirilmesine katkı sağlayacak rol oynama ve konuşma halkası gibi yöntem ve tekniklere yer verdiklerini belirtmişlerdir. *“Genelde konuyu anlatarak öğrencinin zihninde canlandırmaya çalışırım, bazen de öğrencilerin tarihi olaylarda yer alan kahramanlarla empati kurabilmesi için drama yaptırıyorum. Tiyatroyla uğraşmayı severim”* (Ö-16). Konuyu anlattıktan sonra bazen *“Sen olsaydın ne düşündün, yapardın gibi sorular sorarım”* (Ö-24).

3.6. Kıssa ve Menkıbelerin Öğretiminde Karşılaşılan Zorluklar ve Problemlere İlişkin Görüşleri:

Araştırmanın altıncı sorusu olan kıssa ve menkıbe öğretiminde karşılaşılan zorluklar ve problemlere ilişkin görüşler Tablo 8’de açıklanmıştır:

Tablo 8. Öğretmenlerin Kıssa ve Menkıbelerin Öğretiminde Karşılaştıkları Zorluk ve Problemlere İlişkin Görüşleri

Öğretmenlerin	f	
Karşılaştım	Abartılı- Hayal Ürünü Anlatılar	16
	Uydurma Rivayetler	11
	Gelişim Düzeyine Uygun Olmama	7
	Eğitim Eksikliği	5
	Kıssalarda anlatılan mucizevi olaylar	3
	Yeterli materyal bulunamaması	3
Karşılaşmadım	Herhangi bir problemle karşılaşmadım	6
Toplam	51	

DKAB Öğretmenlerinin derslerinde kıssa ve menkıbelerin öğretiminde karşılaşılan zorluklar ve problemlere ilişkin görüşlerine göre; 6 katılımcı menkıbe ve kıssaların öğretiminde *herhangi bir problemle karşılaşmadığını* ifade etmiştir. Katılımcılar, menkıbelerle ilgili olarak derslerde karşılaştıkları zorluk ve problemlerle ilgili olarak; abartılı- hayal ürünü anlatılar, uydurma rivayetler, gelişim düzeyine uygun olmama, eğitim eksikliği, kıssalarda anlatılan mucizevi olaylar ve yeterli materyal bulunamaması gibi hususlara değinmişlerdir.

Öğretmenlerin önemli bir kısmı, içinde olağanüstü olayların yer aldığı, hayal mahsulü öğeler barındıran menkıbelerin derslerde kullanılmasının uygun olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu da DKAB öğretmenlerinin, menkıbelerin hayal mahsulü olduklarına dair bir kanaate sahip olduklarını göstermektedir. Çünkü bu durumun gerçek olmayan bilgilerin kabulü ile öğrencide ön yargıların oluşumuna ve öğrencilerin gerçek-hayal ayrımında yanılığa düşmelerine neden olabileceğini vurgulamışlardır:

“Menkıbe ve kıssaların anlatımındaki en ciddi problemlerden birisi öğrencilerin ders öncesinde çevrelerinden edindikleri uydurma bilgilerin düzeltilmesinin zor olmasıdır. Şöyle ki büyüklerin kulaktan dolma anlattıkları menkıbe ve kıssalar, öğrencilerin zihinlerine geldiğinde eski ve yanlış bilgilerin yerini, sahih kaynaklarda geçen ve doğru bilgilerle değiştirmek güçleşiyor. Bir de öğrencilerle aramızdaki yaş farkı az olsa da bazen onlarla empati kurmada, istek ve ihtiyaçlarını doğru gözlemlenmede zorluk çektiğimi söyleyebilirim” (Ö-2).

“Öğretmeye çalıştığım menkıbe veya kıssalarda karşılaştığım en büyük problem, anlatmış olduğum kıssa veya menkıbelerdeki kişileri olağanüstü kişiler olarak görmeleri, bizim gibi birer insan olduklarını idrakte zorlanmalarındır” (Ö-7).

Bazı menkıbelerde hayali ögeler ve abartılar olmasından dolayı katılımcılar; İslam'ın temel kaynaklarına uygun olan menkıbeleri ya da Kur'an kıssalarını önceliklelerini belirtmişlerdir.

“Menkıbelerin ise anlatılmadan önce mutlaka Kur'an ve sünnet süzgecinden geçirilmesi gerektiğini ve İslam'ın temel öğretileriyle çelişmeyen menkıbelerin seçilmesi gerektiğini düşünüyorum. Böylece menkıbeler öğrencilere muhakkak fayda sağlayacaktır” (Ö-25).

“Şahsen derslerimde menkıbeden ziyade kıssalara yer vermeye çalışıyorum. Çünkü öğrencilerimdeki dinî algının olağanüstü olaylar üzerinden şekillenmesinden ziyade hayatla iç içe olan ve ayağı yere basan kıssalar üzerinden oluşmasını istiyorum. Menkıbelerdeki anlatıların, verilmek istenen mesajın önüne geçerek öğrencilerin zihin dünyasında yanlış bir Tanrı, peygamber, melek algısı oluşturması beni endişelendiriyor. Kıssaların, öğrencilerde rol-model şahsiyet üzerinden örneklik oluşturması temel maksatlarımdan birisidir ki bunda da nispeten de olsa kıssaların etkili olduğunu düşünüyorum. Öğrencilerin menkıbelere gerçeklik atfetme ihtimalleri benim onlardan kısmen uzak durmama neden oluyor. Bu bağlamda kıssaların sıkça kullanımının din eğitiminde etkili sonuçlar doğurabileceğini, menkıbelerin ise istenmedik öğrenmeler oluşturabileceğini düşündüğü söyleyebilirim” (Ö-2).

Katılımcıların görüşlerine göre, kıssaların eğitimsel açıdan sınırlılıklarının en başında, Kur'an'da anlatılan kıssalarda yer alan “Hz. Adem'in cennetten dünyaya indirilişi, Hz. Salih'in kayadan deve çıkarması, Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi gibi mucizevi olayların bazı öğrencilerin zihninde soru işareti oluşturması gelmektedir.

Gerçekleşen mucizelerin kanıtlanması hususunda bazen çocukların akıllarında soru işaretleri olabiliyor. Mesela Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelmesi veya Hz. Salih'in kayanın ortadan ikiye ayrılmasıyla arasından dişi bir deveyi çıkarması gibi. Ancak mantıklı bir açıklamayla elbette soru işaretleri ortadan kaldırılabiliyor. (Ö-4)

Burada karşılaşılan zorluklar genelde mucize boyutları ve yok oluşları ile oluyor, çocuklar ilk başta anlam veremiyor ama daha sonradan kafasına oturtuyor. Örneğin Hz. Salih peygamber ve onun kavmini işlerken, kaya içerisinden deve çıkma meselesini anlatırken “nasıl yani kayadan deve mi çıkıyor bu nasıl” olabilir ki vb. şekilde tepkiler vererek kabullenmekte zorlanıyorlar ama sonradan oturuyor. (Ö-9)

Katılımcılardan (Ö-27), Kur'an kıssalarında sembolik anlatım olabileceğini “Mesajın özünden uzaklaşmamak lazım. Bu metaforlardan ders çıkarmak, yani kıssadan hisse çıkarmak önemli” biçiminde ifade ederek kıssaların amaçlarına odaklanılmasına vurgu yapmaktadır.

Bazı kıssa ve menkıbelerin, çocukların hazırbulunuşluk ve gelişim düzeylerine uygun olmadığını belirten katılımcılardan (Ö-19), (Ö-24) ve (Ö-12) ise “Ortaokul seviyesindeki öğrencilere anlatıldığı için kimi zaman anlatılan olayı görmedikleri için inanmakta ya da anlatılan dönemin özelliklerini idrak etmekte güçlük çekebilmektedirler. “Öğrencilerin hazırbulunuşluğu yetersiz olabiliyor. Bu durum ilgi ve alakayı etkiliyor.

Örneğin Hz. Yusuf'u hepsi biliyor ve dinliyor. Ancak Hz. Salih'i pek bilmezler, bazen dikkat çekmiyor ya da hemen unutuluyor." "Menkıbeler derse dikkat çekme açısından güzel oluyor. Fakat öğrenciler bazen anlamakta ve algılamakta zorluk çekiyorlar. Kıssalar için de aynı şey geçerli. Soyut kavram ve olayları kavrayamıyorlar. Anlasalar bile bazı konularda soru işareti oluyor" diyerek konunun anlaşılmasında karşılaşmış oldukları problemleri dile getirmişlerdir.

DKAB derslerinde kıssa ve menkıbelerin kullanılmasında karşılaşılan problemlerin bir kısmı da bu ürünleri kullanacak öğretmenin mesleki formasyon açısından yeterli donanımına sahip olmamasından kaynaklanmaktadır. Öğretmenlerin bir kısmı, kıssa ve menkıbeleri nasıl ve ne amaçla kullanacağı hususundaki eğitim eksikliği ve konuyla alakalı kıssa ve menkıbe bilmemesini derslerinde kullanmamalarının sebebi olarak zikretmişlerdir. Bunun yanında çocuklara uygun materyal bulmada zorluk çektiğini belirten (Ö-24) *"İnternette öğrencilerin ders kitaplarına uyumlu video paylaşımı bulmakta zorlanıyorum. Bulduklarım ise kitapta işlenen bilgilerle pek tutarlı olmuyor"* demektedir.

3.7. Kıssa ve Menkıbelerin Hangi Nitelikleri Taşımaya Gerektiğine İlişkin Görüşler:

Araştırmamızın yedinci sorusu olan kıssa ve menkıbelerin hangi nitelikleri taşımaya gerektiğine ilişkin katılımcıların görüşleri aşağıda açıklanmıştır:

Tablo 9. Öğretmenlerin Kıssa ve Menkıbelerin Taşımaya Gerektiği Niteliklere İlişkin Görüşleri

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Dikkat ve ilgi çekici olması	15
Konu ve kazanıma uygun olması	13
Öğrenci seviyesine uygun olması	12
Doğrudan Değerler Aktarımına uygun olması	10
Akla/Zamana uygun olması	7
Olaylara çok yönlü bakabilmeyi sağlaması	5
Anlaşılır ve sade bir dil kullanılması	3
Kur'an-ı Kerim ve sünnete uygun olması	3
Kısa ve öz olması	1
Toplam	69

Tablo 9'a göre öğretmenler, derslerinde kullanacakları menkıbe ve kıssalarında bulunması gereken niteliklerle ilgili olarak; konu ve kazanıma, öğrenci düzeyine, doğrudan değerler aktarımına uygun olmasının yanı sıra, dikkat çekici ve güncel olması, olaylara çok yönlü bakabilmeyi sağlaması, anlaşılır ve sade bir dil kullanılması gibi hususlara değinmişlerdir.

Katılımcılara göre, derste kullanılacak kıssa ve menkıbeler, DKAB öğretim programında yer alan kazanımlara ulaşmayı sağlarken bununla birlikte öğrencinin ilgisini de çekebilmelidir. Bu nedenle, materyal seçiminde oldukça dikkatli hareket edilmelidir. DKAB dersinde yararlanılacak ürünlerin öğrencilerin ilgi ve dikkatini çekmesinin yanısıra programdaki kazanımlara doğrudan hitap etmesi gerekir.

“Öncelikle konuyla alakalı olması en mühim meseledir. Konuyu destekleyen onu pekiştiren kıssa ve menkıbeler hem çocuğun daha çok dikkatini çekecek hem de konunun daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır” (Ö-4). “Öğrencilerin ilgisini çekmesinin, sınıf seviyesine ve konuya uygunluğunun önemli olduğu kanaatindeyim” (Ö-26). “Hayatta karşılığının olması önemlidir” (Ö-14).

“Dersin kazanımına, konusuna göre, uygun olanlar seçilmeli” (Ö-22). “Sınıfta her öğrencinin aynı seviyede olamayacağını düşünerek menkıbe/kıssa anlatımında yalnız bir dil kullanılmalı. Ayrıca anlatılacak menkıbe/kıssaların öğrencilerin seviyelerine uygun ve kazandırılması gereken davranışa hizmet edip etmediği göz önünde bulundurulmalıdır” (Ö-17).

Öğretmenler ayrıca bu ürünlerin seçimi ve kullanılmasında, öğrenci seviyesine, gelişim ilkelerine uygun olmasına vurgu yapmışlardır. Örneğin katılımcılardan (Ö-27) ve (Ö-12), *“Öncelikle öğrencinin gelişim düzeyine ve seviyesine uygun olmasına dikkat ediyoruz”* ve *“Öğrencinin gerek bilgi gerek inanç olarak hazır bulunmuşluğu çok önemli”* diyerek görüşlerini beyan etmişlerdir.

Katılımcıların bir kısmına göre, menkıbe ve kıssalarda anlatılan kişi, olay ve durumlar, açık ve net olup öğrenciler karamsarlığa ve ümitsizliğe sürüklememeli, inanç ve düşünce aleminde çelişkilere neden olmamalıdır. Bu kapsamda (Ö-19) düşüncesini şöyle açıklamıştır: *“Kesinlikle Öğrencilerin dikkatini çekebilecek güncel konulardan olmalı. Ancak anlatılan kıssanın birebir aynı anlatılmasından ziyade öğrencinin kafasında soru işareti oluşturmayacak biçimde net bir şekilde anlatılmalı.”* Katılımcı Ö-13 ise *“Özellikle menkıbe ve kıssaların Kur’an-ı Kerim ve hadis/sünnete aykırı olmaması benim için çok önemli. Bu konuda kulaktan dolma bilgileri derimde işlemiyorum”* diyerek materyal seçiminde İslam’ın temel kaynaklarına uygunluğuna dikkat çekmiştir.

3.8. Kıssa ve Menkıbelerin Öğretiminde Yararlanılan Kaynaklara İlişkin Görüşleri:

Araştırmanın sekizinci sorusu olan kıssa ve menkıbe öğretiminde yararlanılan Kaynaklara ilişkin görüşler Tablo 10’da açıklanmıştır:

Tablo 10. Öğretmenlerin Kıssa ve Menkıbelerin Öğretiminde Yararlanılan Kaynaklara İlişkin Görüşleri

Kaynaklar	f
Kuran-ı Kerim	18
Hadis Kaynakları (Kütüb-i Sitte)	15

İnternet Siteleri	14
EBA ve DÖGM dokümanları	10
Tasavvufi Kaynaklar	10
Peygamberler Tarihi	8
Ders Kitapları	7
Dini içerikli kitaplar	5
Büyükler	3
TV Programları	3
Toplam	93

Tablo 10'a göre menkıbe ve kıssa kullanımında DKAB öğretmenleri, en çok Kuran-ı Kerim, Hadis kaynakları, internet siteleri, Eğitim Bilişim Ağı (EBA) ve Din Öğretimi Genel Müdürlüğü (DÖGM) dokümanları ve tasavvufi kitapları kaynak olarak kullanmaktadır. Ayrıca, peygamberler tarihi, ders kitapları, dini içerikli kitaplar, büyüklerden ve TV programlarını da yararlandıkları kaynaklar olarak belirtmişlerdir.

Katılımcılar, DKAB derslerinde bir öğretim materyali olarak kullanacakları kıssa ve menkıbelerin, dinin iki temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim ve sahih hadislerle aykırı olmaması gerektiğini öncelikli olarak vurgulamışlardır. Ayrıca hangi kaynaktan alınırsa alınsın, abartılı, günümüz insanının anlayışına uymayan, kurgusal ve hayal mahsulü materyallerin kullanımına şiddetle karşı çıktıkları görülmektedir.

"Ben gündelik yaşantımda, akademik hayatımda ve eğitim-öğretim ortamında sürekli sahih kaynaklar ve sahih rivayetler kullanmaya özen gösteriyorum. Bu nedenle en sık başvurduğum kaynaklar sırasıyla; Kur'an-ı Kerim, Sahih Hadis Kaynakları ve bu kaynaklarla çelişmeyen kitaplar" (Ö-2).

"Buradaki kıssa ifadesini Peygamber hayatları olarak aldığım için tabii ki Kur'an ve hadisler diyeceğim. Menkıbelere gelince epeyce tarikat kitabı okudum ve bunların için menkıbelerle doludur. Bunun yanında çarpıcı olması açısından Mevlana'nın mesnevisini örnek verebilirim. Mesnevideki pek çok menkıbe bana göre kesinlikle okullarda anlatılmamalıdır. Bugün Türkçe derslerinde okutulan mesneviden seçme hikâyeler ancak konuya uygunsuz anlatılabilir. Onun dışında her ne kadar toplumda çok büyük itibar görsen de adı geçen eserin 7 cildini okuyan biri pek çok uygunsuz menkıbe olduğunu görecektir" (Ö-20).

"Kıssaları aldığım kaynak Kur'an-ı Kerim'dir. Menkıbeleri almış olduğum yer ise dinimiz İslam adlı sitedir. Kitabımız için yorum yapmaya gerek duymuyorum. Yapmaya çalışsam bile o kadar donanıma sahip olduğumu düşünmüyorum ve yorum yapacak haddi kendimde bulmuyorum. Dinimiz İslam adlı site ise oldukça başarılı ve faydalı" (Ö-7).

Bunun dışında katılımcılar, DKAB derslerinde kıssa ve menkıbelerin kullanılabilmesi için yeterli sayıda kaynak eser olduğu belirtmelerine rağmen bunların öğrencilerin seviyeleri ve gelişim özelliklerine uygunluğu konusunda tereddütlerini dile getirmişlerdir. (Ö-7), “Piyasada çok kitap var, ancak öğrencilere uygun olması için seçici olmaya çalışıyorum” diyerek görüşünü ifade etmiştir. Ayrıca katılımcılardan (Ö-24), kıssa ve menkıbelerin bir öğretim materyali olarak kullanımını konusunda, MEB’in öğretmenlere yönelik kılavuz kitabı hazırlaması gerektiğini “uzmanların hazırlayacağı rehber kitaplara ihtiyaç var” diyerek dile getirmiştir.

Öğretmenler, kıssa ve menkıbe kullanırken istifa ettikleri kaynaklara örnek olarak, “Tefsir Kitapları”, “Hadis Kitapları”, “Mevlana – Mesnevi”, “Beydeba - Kelile ve Dimne”, “M. Asım Köksal - Peygamberler Tarihi”, “Muhammed Ali Sabuni - Peygamberler Tarihi-”, “M. Yusuf Kandelevi - Hayatı’s-Sahabe”, “Gazzali - İhya”, “Ahmed Eflaki - Ariflerin Menkıbeleri”, “Mehmet Okuyan - Kıssalar Ne Söyler-1 Yaratılış ve Hz. Adem”, “İsmail Özcan - Kıssadan Hisseler 1-2”, “Şeyh Sadi Şirazi - Bostan ve Gülistan”, “Cevdet Kılıç-Bilgelik Hikayeleri”, “Ragıp Güzel - Allah Dostlarından Menkıbeler”, “Kemal Özer- Hikmetli Kıssalar”, “Ragıp Güzel - İmamı Azam Ebu Hanife’nin Hayatı ve menkıbeleri” kitapları belirtmişlerdir.

3.9. Kıssa ve Menkıbelerin Kullanımında Öğretmenlerin Eğitim Bilişim Ağı (EBA)'yı Derslerde Kullanım Sıklığına İlişkin Görüşleri

Araştırmanın dokuzuncu sorusuna ilişkin bulgular ve yorum aşağıda sunulmuştur:

Tablo 11. Öğretmenlerin Kıssa ve Menkıbe Kullanımında EBA'yı Derslerde Kullanım Sıklığına İlişkin Görüşleri

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Ara sıra	15
Sık sık	11
Hiç	4
Toplam	30

Tablo 11’e göre kıssa ve menkıbe kullanımında öğretmenlerin EBA'yı derslerde kullanıp kullanmadığına ilişkin olarak 30 öğretmenden 15'i *ara sıra*, 11'i *sık sık* kullandığı belirtirken 4 katılımcı ise, hiç kullanmadığını dile getirmiştir.

Kıssa ve menkıbe kullanımında EBA'dan yararlanmalarının, öğrencilerin derse yönelik motivasyonlarını artıracaklarını, daha çok duyu organına hitap ettiği için kalıcı öğrenmelerin sağlanacağını belirten katılımcılar, *EBA'nın içeriğinin bu konuda geliştirilmesi* ve menkıbe ve kıssaların *görsellerle somutlaştırılması* gerektiğini vurgulamışlardır.

“Sadece DKAB öğretmenlerine yönelik, hikâyeleri ele alan kaynaklar oluşturulmalıdır. EBA'nın bu konuda geliştirilmesi gereklidir. Görsellerle somutlaştırarak öğrenci seviyesine uygun hale getirilmelidir” (Ö-28). “Ders kitapları haricinde birçok ürün mevcut. Ancak eksik bilgiler içeriyorlar. Mutlaka gözden geçirilmesi gerekiyor” (Ö-4). “Yeterli seviyede olduklarını düşünmüyorum” (Ö-27). “Bu şekildedeki değişik görsel ve materyalleri çok faydalı buluyorum ne kadar değişik kaynak olursa hitap gücümüz o kadar fazla olur” (Ö-9). “Bu kaynakların menkıbe ve kıssaları örneklendirmede yetersiz kaldığını düşünüyorum. Menkıbe ve kıssalara daha çok yer verilmeli” (Ö-20).

EBA'yı hem materyal yükleme hem de materyal alma platformu olarak çift yönlü olarak kullanmaları için DKAB öğretmenlerinin paylaşım sıklıklarının arttırmaları gerektiğini ifade eden (Ö-14) görüşlerini, *“Kendi kanaatim bu konuda oldukça geride olduğumuzdur. Özellikle materyal konusunda DKAB öğretmenlerini ve onlara sunulan hizmetleri yeterli görmüyorum. Burada DKAB öğretmenlerine düşen en önemli görev içerik üretimine geçiş yaparak sahada kullanacakları materyalleri kendilerinin üretmesidir”* şeklinde dile getirmektedir. EBA'daki içerikten hiç faydalanmadığını belirten katılımcılar görüşlerini, *“teknolojiye uzağım” (Ö-18), “EBA'ya girmek mesele değil, sorun orada öğrenciye yararlı içeriğin bulunmaması” (Ö-7)* şeklinde gerekçelendirmişlerdir.

3.10. Kıssa ve Menkıbelerin Kullanımına Dair Hizmet İçi Eğitim Kursuna Katılma Durumu ile Bu Eğitime İlişkin Görüşleri:

Araştırmanın onuncu sorusu olan menkıbe ve kıssaların kullanımına dair hizmet içi eğitim kursuna katılma durumu ile katılımcıların bu eğitime ilişkin görüşlerine aşağıda tablo 11'de yer verilmiştir.

Tablo 12. Öğretmenlerin Kıssa ve Menkıbe Kullanımına Dair Hizmet İçi Eğitim Kursuna Katılma Durumuna İlişkin Görüşleri

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Katıldım	2
Katılmadım	28
Toplam	30

Tablo incelendiğinde katılımcıların önemli bir kısmının, kıssa ve menkıbe kullanımına yönelik düzenlenen hizmet içi eğitime katılmadığı, sadece iki katılımcının böyle bir eğitime katıldığı görülmektedir. (Ö-10) ve (Ö-27) kodlu DKAB öğretmenleri bu durumu aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

“Çok fazla hizmet içi eğitim kursuna katıldım. Fakat özellikle kıssa veya menkıbe adı altında bir eğitim almadım” (Ö-10). “Konu ile ilgili herhangi bir kursa katılmadım” (Ö-27).

MEB tarafından verilen hizmet içi eğitim seminerlerinin, öğrenme-öğretme sürecinde bir materyal olarak kıssa ve menkıbe kullanımının etkililiği konusunda öğretmenlere önemli katkılar sağlayacağını belirten

katılımcılardan (Ö-12) görüşlerini “*Kıssa ve menkıbelerin derslerde tam olarak nasıl ve ne amaçla kullanacağını bilmiyorum, böyle bir eğitime canı gönülden katılmak isterim*” biçimindeki temennisiyle dile getirmektedir. (Ö-18) ise böyle bir seminere katıldığını ve faydalı olduğunu dile getirmiştir.

3.11. Kıssa ve Menkıbelerin Daha Etkili Kullanımı İçin Önerilere İlişkin Görüşleri:

Araştırmanın son sorusu olan kıssa ve menkıbelerin daha etkili kullanımı için önerilere ilişkin bulgular ve yorum aşağıda sunulmuştur:

Tablo 13. Öğretmenlerin Kıssa ve Menkıbelerin Daha Etkili Kullanımı İçin Önerilerine İlişkin Görüşleri

Öğretmenlerin Önerileri	f
Programda ve Ders kitaplarında daha çok yer verilmesi	14
Daha fazla kaynak ve materyal oluşturulması	12
EBA'daki içeriğin zenginleştirilmesi	10
Öğretmen eğitiminde bu konuya önem verilmesi	8
Öğretmenlerin bu konuda kendini geliştirmesi	4
Kılavuz kitap hazırlanması	3
Toplam	51

Tablo incelendiğinde katılımcılar, daha etkili kullanımı için kıssa ve menkıbelere ders kitaplarında daha çok yer verilmesi, daha fazla kaynak ve materyal oluşturulması, EBA'daki içeriğin zenginleştirilmesi, öğretmen eğitiminde bu konuya önem verilmesi, öğretmenlerin bu konuda kendini geliştirmesi ve bu konuda kılavuz kitap hazırlanması gibi önerilerde bulunmuşlardır. Araştırmaya katılan (Ö-4) ve (Ö-9) kodlu öğretmenler bu durumu aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

“Ders kitaplarında daha fazla yer verilebilir. Hayatın içinden, daha anlaşılır olanlar tercih edilebilir. Bu konuda konferanslar verilebilir” (Ö-4).

“Menkıbelerin anlatımında en etkili kaynağın animasyonlar ve kısa filmler olduğu fikrindeyim. Bu tür materyaller için çalışmalar yapılmalı, kısaca görselleştirilmelidir. Öğrencilerin eğitiminde özellikle ahlak eğitiminde menkıbe ve kıssaların büyük rol oynadığı fikrini savunan biri olarak okul kütüphanelerinin ve sınıf kitaplıklarının bu tür kitaplarla zenginleştirilmesi gerektiğini düşünmekteyim. Ayrıca bu kitapların görsel olarak da çekici hale getirilmesi önemlidir” (Ö-9).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada DKAB öğretmenlerinin kıssa ve menkıbelerin din ve ahlak öğretiminde kullanımına yönelik görüşleri ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkılarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

4.1. DKAB Öğretmenlerinin Kıssa ve Menkıbe Kavramlarına İlişkin Görüşlerine Yönelik Sonuçlar ve Tartışma

Katılımcıların çoğunluğu kıssayı; Kur'an'da bahsedilen geçmiş peygamber ve ümmetlerinin yaşamlarından kesitler içeren, yaşanmış, ibret verici ve öğüt alınması gereken olaylar olarak belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcıların bir kısmı, kıssaların tarihte yaşanmış tarihi gerçekliği olabileceği gibi sembolik öğeler içeren anlatı da olabileceğini dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin kıssa kavramına ilişkin algıları literatürde "Kur'an'da tarihî kişilerle olaylara dair yer alan haberler ve bunlardan bahseden ilim"³⁵ ya da kıssaların amacı dikkate alınarak, geçmişte yaşanmış olayların, sonraki nesillere ders alınacak kısımlarının aktarılmasıdır³⁶ şeklinde yer alan tanımlamalarla örtüşmektedir.

Araştırmaya katılan DKAB öğretmenleri menkıbeyi, geleneğimizde önemli yeri olan din büyüklerinin ahlak ve değerler eğitiminde örnek, ibret ve ders alınabilecek hikayeleri olarak ifade etmişlerdir. Aynı zamanda katılımcıların, kıssalardan farklı olarak menkıbelerin, velilerin kerametlerini anlatan, içinde olağanüstülüklerin olduğu efsanevi anlatılar olduğu yönünde görüş belirttiği görülmektedir. Öğretmenlerin menkıbe kavramına ilişkin görüşleri, gerek literatürde yer alan bilgiler gerekse alan araştırmalarında ulaşılan sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Menkıbe literatürde, din büyüklerinin ve tarihte ön plana çıkmış şahsiyetlerin hayat hikâyeleri ve olağanüstü halleri olarak tanımlamıştır.³⁷ Menkıbede ana karakter olan kahraman ahlaki kemale ermiş bir kişilik olarak toplum için ideal bir örnektir. Eğitici yönü ağır basan menkıbeler öncelikle özellikle değerler eğitiminde öğrenciler için çok önem taşımaktadır.³⁸ Ayrıca menkıbeler, toplumların manevi değerlerini oluşturan referanslarla doludur. Manevî değerlerle dolu menkıbelerin, öğrencilerin duyu eğitiminde etkili olacağı şüphesizdir.³⁹ Bu bulgulardan, katılımcı DKAB öğretmenlerinin bir öğretim materyali olarak kıssa ve menkıbe kavramlarına ilişkin yeterli düzeyde bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır.

³⁵ Şengül, "Kıssa".

³⁶ Remzi Kaya, "Kur'an-ı Kerim Kıssaları ve Düşündürdükleri", 33.

³⁷ Şahin, "Menkıbe"; Ersin Topçu - Selahattin Kaymakçı, "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Menkıbelerin Kullanılma Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri", *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 298.

³⁸ Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, Ankara: TTK Yay., 1997, 37; Emine Genç, *Menakıpname Edebiyatında İnsan Eğitimi*, Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006, 17.

³⁹ Sezai Öztas, Tarih Derslerinde Bir Öğretim Materyali: Edebî Ürünler, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (11), (2018), 33.

4.2. DKAB Öğretmenlerinin Kıssa ve Menkıbe Kullanımının Yararlarına İlişkin Görüşlerine Yönelik Sonuçlar ve Tartışma

Katılımcıların görüşlerinden derslerde kıssa ve menkıbe kullanımının eğitsel yararı konusunda hemfikir oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcılar menkıbe ve kıssa kullanımının, dersi eğlenceli ve ilgi çekici hale getirmesi, kalıcı ve anlamlı öğrenmeleri sağlaması, değerler eğitimine katkı sağlaması, rol-model sunması, soyut kavramları somutlaştırması, empati geliştirmeye katkı sağlaması, ders ve nasihat niteliğinde olması ve kısa sürede öğrenilmesi gibi özelliklerinden dolayı faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, din ve ahlak öğretimi çerçevesinde, kıssa ve menkıbe kullanımının öğrencilerde kavrama ve bilgi düzeyinin artmasını yanı sıra duyuşsal açıdan önemli davranış değişikliklerin meydana getirebileceğine vurgu yapmışlardır.

Öğretmenlerin açıklamaları, kıssa ve menkıbe gibi öğrencilerin ilgilerini çekebilecek materyallerin DKAB derslerinde kullanılmasının öğrenme sürecinde farklılık yarattığını göstermektedir. Din öğretimi etkinliklerinin hayatla bağının kurularak farklı materyallerle desteklenmesi, derse yönelik dikkat ve ilginin artmasına, derslerin daha eğlenceli hale gelmesi ve öğrenilen bilgilerin kalıcı olmasında da etkili olmaktadır.

Literatüre bakıldığında derslerde bir öğretim materyali olarak yer verilen kıssa ve menkıbe gibi edebî ürünlerin kullanımının sağladığı faydaları belirten birçok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırma sonuçlarına göre, kıssa ve menkıbe gibi edebî ürünlerin kullanımı hem öğretim programının sınırlarını genişleterek bir esneklik hem de farklı beceri düzeylerine sahip öğrencilere ulaşma imkanı sağlamaktadır. Bu durum, öğrencilerin dil ve zihinsel becerilerinin gelişimine katkı sunmada ve dersin konularına yönelik olumlu tutumlar oluşmasında etkili olabilmektedir. Bunun yanı sıra öğretim programlarının edebî ürünlerle ilişkilendirilmesinin, öğrencilerin dikkat sürelerinde, bilgilerin aktarımında ve kalıcılığında öncülük ettiği belirtilmektedir.⁴⁰ Bu durum, öğretmen ve öğrenci açısından başarı ve motivasyonu artırarak dersin kazanımlarına ulaşmayı kolaylaştırmaktadır.⁴¹ Okumuşlar, kıssa ve menkıbelerin din ve ahlak öğretiminde sahip olduğumuz materyallerin en etkililerinden biri olabileceğine işaret etmektedir. Çünkü bu materyaller, yaşanmış ya da yaşanabilir olması nedeniyle çocukların anlatılan olayda yer alan kahramanla özde-

⁴⁰ Yeşilbursa, "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Edebi Ürünlerin Kullanımı", 182; Çencen, 11. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Tarih Öğretmenlerinin Edebi Ürün Kullanımına İlişkin Görüşleri, 192; Topçu, Kaymakçı, "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Menkıbelerin Kullanılma Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri", 299; Demir - Hamza Akengin, *Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, 8; Adem Beldağ - Elif Aktaş, "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Eser Kullanımı: Nitel Bir Çalışma", *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 974.

⁴¹ M. Nur Pakdemirli, "İlköğretim DKAB Derslerinde Hikâye Kullanımının Önemi: Eğitim Psikolojisi Açısından Bir Yaklaşım", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9 / 21, (2011), 114.

şim kurmasına, hem soyut kavramların anlaşılması, hem de somutlaştırılmasında önem taşımaktadır.⁴² Kur'an kıssalarının eğitsel açıdan önemini incelediği çalışmalarda, Kur'an kıssalarının kullanımının çocukların, dine karşı doğal ilgilerini geliştirmeye, din dilini doğru kullanmayı öğrenmelerine katkı sunabileceğine işaret edilmekte, ayrıca öğrencilerin, kıssalar yoluyla; gerçek yaşamla ilişkili olan kavram ve olayları inceleme, analiz etme ve kendi düşünceleriyle açıklama fırsatı bulabileceği belirtilmektedir.⁴³ Bununla beraber, kıssa ve menkıbelerin bilgileri ve kavramları belli bir olay içerisinde aktardığından, öğrenmenin kalıcılığını artırdığı ve anlamlı öğrenmeye zemin hazırladığı vurgulanmaktadır.⁴⁴ Bu bilgiler ve bulgulardan yola çıkarak katılımcıların öğrencilerin öğrenme öğretme süreçlerine aktif katılımlarını sağlamak, derse olan ilgilerini canlı tutmak, olumlu bir sınıf ortamı oluşturmak ve kalıcı ve anlamlı öğrenmeleri gerçekleştirebilmek için menkıbe ve kıssa kullanımını tercih ettikleri sonucuna varılabilir.

4.3. DKAB Öğretmenlerinin Kıssa ve Menkıbelerin Ders Kitaplarındaki Yerine İlişkin Görüşlerine Yönelik Sonuçlar ve Tartışma

Katılımcıların çoğunun ifadelerinden DKAB ders kitaplarında kıssa ve menkıbelere yeterince yer verildiği anlaşılmaktadır. Katılımcıların bir kısmı da, bu ürünlere ders kitaplarında daha fazla yer verilmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Bulgulardan hareketle katılımcıların, menkıbe ve kıssaların DKAB derslerindeki yerleri uygun olduğunu ifade etmekle birlikte, ders kitaplarında konu ve kazanıma uygun örneklerin zenginleştirilerek verilmesi ve bu ürünlerin konuların öğrencilere kazandırılmasında, doğrudan DKAB dersi öğretim sürecine destek olduğu düşüncesinde oldukları söylenebilir. Bu nedenle hemen hemen bütün din öğretimi programlarında DKAB derslerinde kıssalara ve menkıbelere yer verilmesi tavsiye edilmiştir. Nitekim ders programında öğretmenlere; derslerde işlenen konuyla ilgili kıssa ve menkıbelerde ön plana çıkan öğütler üzerinde konuşularak ilkeler çıkarılıp, günlük hayatla ilişkilendirilmesi önerilmektedir.⁴⁵

İlgili alan yazında, kıssa ve menkıbe gibi edebî ürünlerin DKAB öğretim programında daha fazla yer almasının faydalı olacağını, DKAB ders kitaplarının, bu materyaller ile zenginleştirilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Karşı, ortaokul 5-8. sınıflar DKAB kitaplarında yer alan edebî ürünle-

⁴² Okumuşlar, "Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikaye", 237.

⁴³ Mustafa Bayar, "Din ve Ahlak Öğretiminde Kuran Kıssalarının Önemi: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersindeki Eyyüp Kıssası Üzerine Nitel Bir Araştırma", *Journal of International Social Research*, 7 / 34, (2014), 748; Akıncı, "Kur'an'daki Kıssalar ve Din Öğretimindeki Yeri", 57.

⁴⁴ Davut Karabela, *Dini Hikâye ve Menkıbelerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kullanımı*, (Kilis: 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 70; Batar, "Kur'an Kıssalarının Bazı Eğitsel Özellikleri", 91.

⁴⁵ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (İlkokul 4 ve Ortaokul 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, 39.

rin incelediği araştırmasında, DKAB ders kitaplarında kıssa, menkıbe gibi edebî ürünlere yer verilirken ders programının benimsediği yaklaşımlara uygun içeriğe sahip ürünlerinin seçilerek verilmesinin doğru olacağını belirtmektedir.⁴⁶

4.4. DKAB Öğretmenlerinin Kıssa ve Menkıbelerin Kullanımındaki Yeterlik Düzeylerine İlişkin Görüşlerine Yönelik Sonuçlar ve Tartışma

Bulgulardan katılımcıların çoğunun kıssa ve menkıbelerin kullanımıyla ilgili kendilerini *yeterli düzeyde* gördükleri anlaşılmaktadır. Kıssa ve menkıbe kullanımında kendini *orta* ve *çok iyi düzeyde* gören katılımcılar bulunmasına rağmen bu konuda yetersiz olduğunu düşünen katılımcının bulunmaması dikkat çekicidir. Bulgulardan hareketle öğretmenlerin çoğunluğunun DKAB derslerinde kıssa ve menkıbelerden bir öğretim materyali olarak nasıl yararlanabileceğine ilişkin yeterli donanımına sahip ve bu doğrultuda sürekli olarak gelişim çabası içinde oldukları ortaya çıkmaktadır.

Öğretmenlerden "*az yeterli*" olduğunu belirtenler, bu durumu, kıssa ve menkıbelerden bir öğretim materyali olarak nasıl yararlanabileceği konusunda bilgi eksikliğine ve üniversitede bu konuda verilen derslerin yetersiz oluşuna bağlamışlardır. Zira kıssa ve menkıbelerin derste kullanımı öğretmenler için birçok konuda pek çok yetkinliği gerektirir. Alan yazında da kıssa ve menkıbelerin DKAB derslerinde kullanılmasında öğretmenlere de önemli görevler düştüğü, öğretmenin, edebî ürünlerle harmanlanmış bir din öğretimini, başarıyla gerçekleştirebilmesinin, bu konuda yeterli kuramsal bilgiye, beceriye ve mesleki deneyime sahip olmasına bağlı olduğu ve öğretmenin yapması gerekenleri bir plan dahilinde, sıraya koyarak yapmasının dersin amacına ulaşmada etkin rol oynayacağı vurgulanmaktadır.⁴⁷

4.5. DKAB Öğretmenlerinin Kıssa ve Menkıbelerin Öğretiminde İzlenen Yöntem ve Tekniklere İlişkin Görüşlerine Yönelik Sonuçlar ve Tartışma

Bulgulardan katılımcı öğretmenlerin kıssa ve menkıbelerin öğretiminde en fazla anlatım, video ve slayt (akıllı tahta) yöntem ve tekniklerini kullandıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca, soru-cevap, drama, sorun (problem) çözme, örnek olay, grup çalışması, hikâye tamamlama, beyin fırtınası ve

⁴⁶ Hatice Karlı, *Ortaokul 5-8. Sınıflar DKAB Kitaplarında Okuma Metni, Şiir ve Kıssaların Hedef Değerleri Kazandırmadaki Etkisi*, (Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 131.

⁴⁷ Cemil Öztürk vd., *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*, 41; Çencen, 11. *Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Tarih Öğretmenlerinin Edebi Ürün Kullanımına İlişkin Görüşleri*, 213; Pakdemirli, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Hikâye Kullanımı", 175.

araştırma gibi birbirinden farklılık arz eden yöntem ve teknikleri birlikte kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların bu kadar çok yöntem ve teknik kullandıklarını belirtmelerinden, derslerde sadece “anlatım” yöntemine bağlı kalmadıkları, video ve slayt (akıllı tahta) kullanımına yapılan vurgudan ise katılımcıların derslerinde teknolojik imkânlardan yeterince faydalandıkları ve bu ürünlerin iyi bir anlatım biçimi ile işlenilmesi gerektiği sonuçlarına varılabilir.

Katılımcıların bir kısmı, öğretim materyali olarak kıssa ve menkıbelerin her yöntem ve teknikle kullanılamayacağına dikkat çekmişlerdir. Ayrıca kıssa ve menkıbelerin anlatımından önce öğretmenin konunun kazanımlarına uygun ciddi hazırlık yaparak, materyale en uygun öğretim yöntemi ve tekniğini dikkatle seçmesinin önemine vurgu yapmışlardır. DKAB derslerinde edebî ürün olarak kullanılacak materyallerin başında gelen kıssa ve menkıbelerin, din öğretim sürecinde kullanılacak ürünlerin sahip olması gereken özellikleri taşıması gerekir. Ayrıca öğretmenler, bu materyalleri, dersin hangi aşamasında nerede, niçin ve nasıl kullanılacağı hususunda bilgi ve beceri sahibi olmalıdır. Katılımcıların DKAB dersinde menkıbe ve kıssaların nasıl öğretileceğine ilişkin bu görüşleri, konuyla ilgili literatürdeki araştırmaların sonuçlarıyla da benzerlik göstermesi açısından önem arz etmektedir. Söz konusu araştırmalarda, DKAB derslerinde, kıssa ve menkıbe kullanımının amacına ulaşmış olması ve herhangi bir olumsuzluk yaşanmaması için, DKAB öğretmenin, bu materyalleri, dersin neresinde, hangi aşamasında kullanacağı, hangi soruları soracağı, hangi yöntem ve teknikleri kullanacağı ve nasıl değerlendireceği hususunda yeterli donanıma sahip olması gerektiği ifade edilmektedir.⁴⁸

DKAB öğretmenlerinin menkıbe ve kıssa kullanımında göz önünde bulundurmaları gereken önemli bir konu da, konu ve ulaşmak istenen kazanımlara uygun öğretim yöntemi veya tekniğinin belirlenmesidir. Edebî ürün, bir öğretim materyali olarak yalnız başına kullanıldığında ise mutlaka soru-cevap, tartışma gibi yöntem ve tekniklerle desteklenmelidir. Öğretmenler de bu süreçte yol gösterici bir rol üstlenmelidir.⁴⁹ Batar, bir öğretim materyali olarak kıssaların kullanımında öğretmenlerin birçok öğretim yöntemi ve tekniklerini kullanabileceğini ifade etmektedir. Bu kapsamda öğretmenler kıssaları, örnek olay incelemesi, drama, problem çözme gibi yöntemlerin uygulanmasında kullanılabilirler. Aynı zaman da öğretmenlerin hikâyeye tamamlatma, ben olsaydım ne yapardım, hikâyeye başlık bulma, hikâyede işlenen temayı resim, şiir vb. farklı bir ifade biçimiyle yansıtma gibi etkinliklerde de kıssaların kullanımının, derse katılım, üst düzeyde zihinsel performans, değişik öğrenme biçimlerine uygun-

⁴⁸ Korkmaz, *Din Öğretimi Teknolojisi ve Materyal Geliştirme*, 143; Bilgin, “Ahlak Terbiyesinde Dini Hikâyeler”, 53; Pakdemirli, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Hikâyeye Kullanımı”, 175; Yılmaz, “Değerler Eğitiminde Etkin Bir Materyal Olarak Kur'an Kıssaları”, 144.

⁴⁹ Demir - Akengin, Hamza. *Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, 3.

luk, çoklu zekâya uygun işleyiş ve sonunda hem kalıcı, hem de anlamlı öğrenmeye zemin oluşturacağını belirtmektedir.⁵⁰ Yılmaz da, sözlü ve yazılı edebîyat geleneğimizi oluşturan unsurlardan biri olan kıssaların; öğrencilerin ilgilerini canlı tutabilmek için farklı yöntem, tekniklerle işlenmesinde, ayrıca dersin sıkıcı bir hale dönüştüğü, dikkatin azaldığı zamanlarda da öğretmen tarafından kullanılmasını önermektedir.⁵¹

Zengin de yaptığı çalışmada, öğretmenlerin, öğrencilere çok farklı yaşam deneyimleri kazandırılabilir bu ürünlerin sunumunda, menkıbelerde konu edinilen kişilerin türbe ya da yatırlara geziler düzenleyebileceklerini tavsiye etmektedir. Böylece öğrenciler, menkıbede geçen olay ve kişilerin toplum üzerindeki tesirlerini görerek ve yaşayarak öğrenmelerine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, bazı menkıbelerde yer alan yanlış bilgiler, gezi esnasında gözlemledikleri somut örnekler üzerinden öğretmen tarafından anlatılarak düzeltiler. Hatta gezi sonrasında konunun uzmanı olan kişileri bizzat sınıfa davet ederek çocukları gerçeklerle yüzleştirebilir.⁵²

4.6. DKAB Öğretmenlerinin Kıssa ve Menkıbelerin Öğretiminde Karşılaşılan Zorluk ve Problemlere İlişkin Görüşlerine Yönelik Sonuçlar ve Tartışma

DKAB dersinde menkıbe ve kıssaların öğretiminde katılımcıların karşılaştıkları zorluk ve sorunlara ilişkin bulgulara göre katılımcıların çoğunluğunun kıssa ve menkıbelerin öğretiminde çeşitli zorluk ve problemlerle karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Kıssa ve menkıbelerle ilgili olarak; soyut kavramların yer alması, algılamakta zorlanma, günümüze uygun olmaması, uydurma rivayetlerin bulunması, gelişim düzeyine uygun olmaması, abartılı-hayal ürünü anlatılara yer verilmesi, eğitim eksikliği ve yeterli materyal bulunamaması gibi zorluk ve problemlerle karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

DKAB dersinde kullanılacak edebî ürünlerden biri olan menkıbeler, ifade ve içeriklerinde barındırdıkları gerçeküstü özellikler nedeniyle din ve ahlak öğretiminde dikkatle seçilmesi gereken materyallerdir. Katılımcıların kısa ve menkıbelerin öğretiminde yaşamış oldukları sorunlara ilişkin verdikleri cevaplara bakıldığında; menkıbelerin hayal ürünü olduklarını düşünmeleri ve abartıların fazla olması nedeniyle verdikleri bilgiye güvenmedikleri görülmektedir. Okumuşlar, bazı dini hikâyelerde bulunan olağanüstü nitelikli kahramanların yaptıkları eylemlerin dini bir içerikle sunulmasını dini hikâyelerdeki bilgi problemi olarak değerlendirmektedir. Ayrıca, derslerde bu tür anlatımların, çocukların gerçek/hayal ayrı-

⁵⁰ Batar, "Kur'an Kıssalarının Bazı Eğitsel Özellikleri", 89; Yılmaz, "Değerler Eğitiminde Etkin Bir Materyal Olarak Kur'an Kıssaları", 153.

⁵¹ Yılmaz, "Değerler Eğitiminde Etkin Bir Materyal Olarak Kur'an Kıssaları ve Kullanılışı", 153.

⁵² Akkuş, *Tarih Öğretiminde Edebî Ürünlerin Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi*, 77.

mında yanılığa düşmelerine, geçmişin gerçekliğine olan inancı sarsabileceğine ve yaptıkları/yapabildikleri dini davranışları yetersiz görmelerine neden olabileceğine dikkat çekmektedir.⁵³ Aslında bazı edebî ürünlerde kurgusal olarak hayaller ve abartılar fazla olabilir; ama burada işin mutfağında yer alan öğretmenlere, derste öğretim materyali olarak kullanılacak ürünlerin seçimi ve nasıl kullanılması konusunda büyük sorumluluk düşmektedir.⁵⁴

Ayrıca bulgulardan, bazı kıssa ve menkıbeleri, çocukların, hazır bulunuşluk ve gelişim düzeylerine uygun olmadığı için algılamakta zorlandıkları anlaşılmaktadır. Zira öğrenciler gelişim düzeylerine uygun olarak kıssa ve menkıbeleri kavrayabilmektedirler. Bunun için soyut olayların yoğun işlendiği konular, öğrencilere mümkün olduğunca bilişsel ve duyuşsal açıdan uygun hale getirilerek anlatılmalıdır.⁵⁵ Dini konularda somut ve soyut ayırımına dikkat edilmesi önemli bir husustur. Kullanılan edebî ürünlerde öğrencilerin kavramalarında sorun oluşturabilecek soyut kavramlar ya da yanlış anlaşılacak hususlar varsa, öğretmen çocukların gelişimlerini dikkate alarak konuyu işlemelidir. Bu şekilde onların somuttan soyuta geçişlerine katkı sağlamış olur.⁵⁶ Ayrıca, yapılan araştırmalar dini yayınlarda bu hususlara fazla dikkat edilmediğini de göstermektedir.⁵⁷ Bu bilgilerden hareketle katılımcıların menkıbe ve kıssa kullanımında önemli sorunları ifade ettikleri söylenebilir.

Diğer yandan DKAB derslerinde kıssa ve menkıbelerin kullanılmasında karşılaşılan problemlerin bir kısmının da bu ürünleri kullanacak öğretmenin mesleki formasyon açısından yeterli donanımına sahip olmamasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu durum, bazı katılımcıların, kıssa ve menkıbe kullanma konusunda kendilerini yeterli gördükleri yönünde verdikleri cevaplar ile karşılaştırıldığında bir çelişki içerisinde oldukları söylenebilir. Din öğretim etkinliklerinde kıssa ve menkıbe kullanımı konusunda öğretmenlerin hizmet içi eğitime ve kılavuz kitaba ihtiyaç duydukları görülmektedir.

4.7. DKAB Öğretmenlerinin Kıssa ve Menkıbelerin Hangi Nitelikleri Taşımaya Gerektiğine İlişkin Görüşlerine Yönelik Sonuçlar ve Tartışma

Katılımcıların, derslerinde kullanacakları kıssa ve menkıbelerin seçiminde ölçüt olarak, güdüleyici, dikkat çekici, konu ve kazanımlara, öğrenci seviyesine, doğrudan değerler aktarımına uygun ve güncel olması, olay-

⁵³ Okumuşlar, "Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye", 247.

⁵⁴ Çencen, *11. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Tarih Öğretmenlerinin Edebi Ürün Kullanımına İlişkin Görüşleri*, 218, 234.

⁵⁵ Okumuşlar, "Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye", 248.

⁵⁶ Pakdemirli, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Hikâye Kullanımı", 182.

⁵⁷ Mustafa Önder, "Sevgi, Din Dili ve Hikâyelerin Çocukların Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi", 1289.

lara çok yönlü bakabilmeyi sağlaması, anlaşılır ve yalın bir dil kullanılması, Kur'an-ı Kerim ve sünnete uygun olması ve kısa ve öz olması gibi özelliklere dikkat ettikleri görülmektedir. Katılımcılara göre, derste kullanılacak kıssa ve menkıbeler, DKAB öğretim programında yer alan kazanımlara ulaşmayı sağlarken bununla birlikte öğrencinin ilgisini de çekebilmelidir. Ayrıca bu ürünlerin seçimi ve kullanılmasında, öğrenci seviyesine, gelişim ilkelerine uygun olmasına vurgu yaptıkları anlaşılmaktadır. Katılımcıların bu açıklamalarından her kıssa ve menkıbenin DKAB derslerinde öğretim materyali olarak kullanılmayacağı ve bunların belirlenmesinde belirli ölçütler olduğuna dair bilgilerinin olduğu görülmektedir. İlgili literatürde de belirtildiği üzere, birer edebî ürün olarak, din ve ahlak öğretiminde kullanılacak menkıbe ve kıssaların bir takım özelliklere sahip olması gerekir. Bu materyaller, DKAB dersinin öğretim sürecinde öğrencilere sunulmadan önce, öğretmenler tarafından dersin kazanımlarına, öğrenci düzeyine, dinin temel ilkelerine, dil ve anlatım gibi özellikler açısından uygunluğu gözden geçirilmelidir.⁵⁸ Din eğitiminde öğrenciler merkeze alınmalı, onların dünyasına hitap edilmeli ve gelişim aşamaları iyi bilinmelidir. Çocuğun gelişim düzeyine uygun olmayan, ilgi ve ihtiyaçlarına cevap vermeyen materyallerin din eğitiminde kullanılması yanlış değer yargılarının oluşmasına ve buna bağlı olarak yanlış tutum ve davranışların ortaya çıkmasına neden olabileceğinden kullanılacak menkıbe ve kıssalar nitelik açısından öğrenci seviyesine uygun olmalıdır.⁵⁹ Araştırmada katılımcıların din eğitiminde başarı ve kaliteyi sağlamak için bu niteliğe vurgu yaptıkları belirtilebilir.

Karşlı'nın ortaokul 5-8. sınıflar DKAB kitaplarında okuma metni, şiir ve kıssaların hedef değerleri kazandırmadaki etkisini incelediği araştırmasında, ders kitaplarında hedef değerlere yer verilirken bu yaklaşımlara uygun edebî ürünler kullanıldığını belirtmektedir. Bununla beraber kullanılan edebî ürünlerin programda önerilen değer öğretimlerinden hareket edilmediği sonucuna ulaşmıştır. Buna göre okuma metni, şiirler ve kıssalarda hedef değerlerin öğretim yaklaşımlarına göre sunulmadığı görülmüştür.⁶⁰

4.8. DKAB Öğretmenlerinin Kıssa ve Menkıbelerin Öğretiminde Yararlanılan Eser/Kaynak İsimlerine İlişkin Görüşlerine Yönelik Sonuçlar ve Tartışma

Kıssa ve menkıbelerin öğretiminde katılımcıların, en çok Kur'an-ı Kerim ve hadis kitaplarından yararlandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca katılımcı-

⁵⁸ Korkmaz, *Din Öğretimi Teknolojisi ve Materyal Geliştirme*, 142; Demir- Akengin, *Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, 25.

⁵⁹ Pakdemirli, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Hikâye Kullanımı", 182.

⁶⁰ Karşlı, *Ortaokul 5-8. Sınıflar DKAB Kitaplarında Okuma Metni, Şiir ve Kıssaların Hedef Değerleri Kazandırmadaki Etkisi*, 131.

lar derslerinde sırayla, internet sitelerini, EBA / DÖGM dokümanları ve tasavvuf kitapları gibi kaynaklardan istifade ettiklerini belirtmişlerdir. Bulgulardan hareketle katılımcıların bilgiyi ilk kaynaklardan ve doğru bir şekilde elde etmeye çalıştıkları, aynı zamanda derslerinde doğru bilgi aktarımına dikkat ettikleri söylenebilir. Yine bu sonuçlar, alanda önde gelen ve her kesimden kabul gören eser ve kaynaklardan yararlanılarak din eğitiminde başarıya ulaşmanın mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcılar, DKAB derslerinde bir öğretim materyali olarak kullanacakları kıssa ve menkıbelerin, dinin iki temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim ve sahih hadislere aykırı olmaması gerektiğini önemle vurgulamışlardır.

Ayrıca katılımcılar, DKAB derslerinde kıssa ve menkıbelerin alınabileceği yeterli sayıda kaynak eser olduğunu belirtmelerine rağmen, bunların öğrencilerin seviyeleri ve gelişim özelliklerine uygunluğu konusunda tereddütlerini dile getirmişlerdir. Bu konuda MEB'in öğretmenlere yönelik kılavuz kitabı hazırlaması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

4.9. DKAB Öğretmenlerinin Kıssa ve Menkıbelerin Kullanımında Öğretmenlerin Eğitim Bilişim Ağı (EBA)'yı Derslerde Kullanım Sıklığına Görüşlerine Yönelik Sonuçlar ve Tartışma

Katılımcıların çoğu, Kıssa ve menkıbelerin kullanımında Eğitim Bilişim Ağı (EBA)'yı kullandıklarını dile getirmiştir. Kıssa ve menkıbelerin öğretiminde EBA'yı kullandıklarında öğrencilerinin derse olan ilgilerinin ve derse katılımlarının artacağını, daha çok duyu organına hitap ettiği için kalıcı öğrenmelerin sağlanacağını belirten katılımcılar, EBA'nın içeriğinin bu konuda geliştirilmesi ve menkıbe ve kıssaların görsellerle somutlaştırılması ve daha çok kaynak ve materyal oluşturulması gerektiğini vurgulamışlardır. Katılımcıların ifadeleri, EBA'da menkıbe ve kıssa kullanımını örneklediren programlarda ve sunularda eksiklik olduğunu, bu konuda daha çok kaynak ve materyale ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların DKAB dersinde kıssa ve menkıbe kullanımında EBA'dan istifade etmelerine ilişkin bu görüşleri konuyla ilgili diğer araştırmaların sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir. Demir ve Cesur, "DKAB öğretmenlerinin derslerinde kullandıkları öğretim teknolojileri-materyaller ve konuya ilişkin görüşlerini" adlı inceledikleri çalışmalarında öğretmenlerin büyük bir bölümünün din öğretiminde kendilerine ait bir materyal geliştirmediklerini ve hazır materyaller kullandıklarını tespit etmiştir. Bununla beraber öğretmenler, faydalandıkları birçok program, film vb. materyal önerisinde bulunmuşlardır.⁶¹

⁶¹ Ömer Demir – Fatma Cesur "DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Derslerinde Kullandıkları Öğretim Teknolojileri-Materyaller ve Konuya İlişkin Görüşleri", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (Aralık 2019), 88.

4.10. DKAB Öğretmenlerinin Kıssa ve Menkıbelerin Kullanımına Dair Hizmet İçi Eğitim Kursuna Katılma Durumu ile Bu Eğitime İlişkin Görüşlerine Yönelik Sonuçlar ve Tartışma

Bulgulardan katılımcıların çoğunun kıssa ve menkıbelerin kullanımına dair herhangi bir hizmet içi eğitim kursuna *katılmadığı* anlaşılmaktadır. Elde edilen bilgilerden MEB tarafından menkıbe ve kıssa kullanımı ile ilgili hizmet içi eğitim kursu çalışması yapılmadığı sonucuna varılabilir. Katılımcıların ifadelerinden eğer böyle bir çalışma yapılırsa kıssa ve menkıbe kullanımının etkililiği konusunda öğretmenlere önemli katkılar sağlayacağı anlaşılmaktadır. Buradan hareketle katılımcıların, din öğretimi etkinliklerinde kıssa ve menkıbeleri bir öğretim materyali olarak nasıl kullanacaklarına ilişkin yeterlik sorunlarının olduğunu söylenebilir. Bu durumda MEB planlayıp vereceği hizmet içi eğitim faaliyetleriyle öğretmenlerin bu konuda daha yetkin olmasını sağlayabilir.

4.11. DKAB Öğretmenlerinin Kıssa ve Menkıbelerin Daha Etkili Kullanımı İçin Önerilere İlişkin Görüşlerine Yönelik Sonuçlar ve Tartışma

Kıssa ve menkıbelerin daha etkili kullanımı için katılımcılar, en fazla görselleştirilmesi gerektiğini, sonra sırayla ders kitaplarında daha çok yer verilmesi, daha fazla kaynak ve materyal oluşturulması, öğretmenlerin bu konuda kendini geliştirmesi, öğrenci seviyesine uygun olması gibi hususları ifade etmiştir. Katılımcılar, kütüphanelerde menkıbelerle ilgili kitaplara yer verilmesi, konferans verilmesi, üniversitelerde daha çok bilgi verilmesi, menkıbelerin Kur'an ve Sünnet öğretilerine uygun olması, gerçek hayatla ilgili olması gerektiği gibi önerileri de sıralamışlardır. Bu bulgulardan hareketle katılımcılar menkıbelerin görselleştirilmesine vurgu yaparak menkıbelerin daha fazla somutlaştırılması gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcıların Kıssa ve menkıbelerin bir öğretim materyali olarak kullanımında birtakım problemler yaşadıklarına ilişkin görüşlerinden hareketle, lisans düzeyinde "Özel Öğretim Yöntemleri" derslerinde bu konuya daha fazla yer ayrılması ya da konuyla alakalı seçmeli bir ders okutulması önerilmektedir.

Ulaşılan sonuçlara dayalı olarak şu önerilerde bulunulabilir:

- Üniversite öğrenim sürecinde ve göreve başladıktan sonra menkıbe ve kıssaların kullanımı ile ilgili öğretmenlere mesleki ve uygulamalı eğitim verilebilir.
- DKAB derslerinde öğretmenlerin edebî kullanımını konu edinen araştırmaların sayısı artırılmalıdır.
- Menkıbe ve kıssalar ile ilgili öğretmenler için kılavuz kitap oluşturulabilir. İçeriğinin zengin ve bol örnekli olmasına, menkıbe ve kıssaların kazanımlar doğrultusunda nasıl kullanılacağını rehberlik etmesine dikkat

edilmelidir. Ayrıca kaynak ve ilgili materyallerin görsel unsurlarla zenginleştirilerek oluşturulmasına dikkat edilmelidir.

- Menkıbe ve kıssa konulu bilgisayar programları ve sunularla ilgili alandaki eksiklikler giderilmelidir.

- Özellikle menkıbelerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında doğrudan, ders kitaplarında ise daha fazla sayıda yer alması sağlanmalıdır.

- Okul kütüphanelerinin ve sınıf kitaplıklarının menkıbe ve kıssaları içeren kitaplarla zenginleştirilmesi ve öğrencilerin kolay ulaşması imkânı sağlanabilir.

- Öğrencilere verilen ödevlerde kıssa ve menkıbe gibi edebî ürünlerden yararlanmaları sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Akıncı, Adem. "Kur'an'daki Kıssalar ve Din Öğretimindeki Yeri". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 / 13 (Haziran 2004): 42-64.

Akkuş, Zekerya. *Tarih Öğretiminde Edebî Ürünlerin Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.

Batar, Yusuf. "Kur'an Kıssalarının Bazı Eğitsel Özellikleri". *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 / 1 (Şubat 2017): 81-103.

Bayar, Mustafa. "Din ve Ahlak Öğretiminde Kuran Kıssalarının Önemi: İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersindeki Eyyüp Kıssası Üzerine Nitel Bir Araştırma". *Journal of International Social Research* . 2014, 7 / 34, 740-749.

Beldağ, Adem - Aktaş, Elif. "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Eser Kullanımı: Nitel Bir Çalışma". *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 18 / 2 (Aralık 2016): 953-981.

Bilgin, Beyza. "Ahlak Terbiyesinde Dini Hikâyeler". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, (1994): 1, 51-74.

Büyüköztürk Şener - Kılıç, Ebru. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2009.

Canayakın, İlnur. *Kur'ân'da Örnek Gösterilen Hikâyelerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitim ve Öğretimine Katkısı*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Çencen, Namık. *11. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Tarih Öğretmenlerinin Edebî Ürün Kullanımına İlişkin Görüşleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.

- Demir, Ömer – Cesur, Fatma. "DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Derslerinde Kullandıkları Öğretim Teknolojileri-Materyaller ve Konuya İlişkin Görüşleri", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (Aralık 2019), 63-97.
- Demir, Selçuk Beşir - Akengin, Hamza. *Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi, 2014.
- Ertuğrul, Resul. "Helak Olan Kavimlerde Suç Ceza Uyumu -I-". *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3/5 (2017), 165-185 .
- Genç, Emine. *Menakıpname Edebîyatında İnsan Eğitimi*. Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.
- Gülerer, Salih. "Türk Kültüründe Menâkıbnâmeler ve Menâkıbnâme Yazıcılığı". *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, (Aralık 2013): Sayı XVI, 233-262.
- Güneş, Abdulkaki. *Kur'an Kıssaları ve Medeniyetlerin İnşası*. İstanbul: Gündönümü Yayınları, 2005.
- Güneş, Mustafa. "Klasik Türk Edebîyatında Menakıpnâmeler ve Menâkıb-ı Akşemseddin". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (Kış 2011): 4 / 16, 165-171.
- İbret, Bilgin Ünal & Karasu Avcı, Emine & Karabıyık, Şule & Güleş, Mustafa & Demirci, Murat. "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlerin Öğretiminde Edebî Ürünlerin Kullanımı". *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi 2017 / 9 (Ekim 2017)*: 104-124.
- İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb (öl. 465 H.). *Müfredâtü elfâzî'l-Kur'ân*. thk. Safvân Adnân Dâvûdî. 2. bsk., Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1418/1997.
- Kara, Mustafa. "Kur'ân Kıssalarını "Hikâye" Kavramıyla Tanımlamanın İmkânı". *Tefsir Araştırmaları Dergisi 2 / 1 (Nisan 2018)*: 57-73.
- Karabela, Davut. *Dini Hikâye ve Menkıbelerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kullanımı*. Kilis: 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Karşı, Hatice. *Ortaokul 5-8. Sınıflar DKAB Kitaplarında Okuma Metni, Şiir ve Kıssaların Hedef Değerleri Kazandırmadaki Etkisi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Korkmaz, Mehmet. *Din Öğretimi Teknolojisi ve Materyal Geliştirme*. 2. bsk., Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017.
- MEB, Millî Eğitim Bakanlığı. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: 2018.
- MEB, Millî Eğitim Bakanlığı. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*. Ankara: 2018.

- Ocak, Ahmet Yaşar. *Türk Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*. Ankara: TTK Yay., 1997.
- Okumuşlar, Muhiddin. "Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikaye". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 / 21 (Ekim 2006): 237-252 .
- Önder, Mustafa. "Sevgi, Din Dili ve Hikâyelerin Çocukların Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi". *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS), Volume. 6, Issue. 3* (2013): 1285-1298.
- Özkan, Ahmet. "Hacı Bayrâm-ı Velî'nin Eşrefoğlu Rûmî'ye Tesiri". *Uluslararası Hacı Bayram-ı Veli Sempozyumu*. ed. Ahmet Cahit Aksever. 1/347-358. Ankara: Kalem Derneği Yayınları, 2016.
- Öztaş, Sezai. Tarih Derslerinde Bir Öğretim Materyali: Edebî Ürünler. *RumeliDE Dil ve Edebîyat Araştırmaları Dergisi*, (11), (2018): 27-41.
- Öztürk, Cemil vd. *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: PegemA, 2014.
- Pakdemirli, M. Nur. "İlköğretim Çağı Çocuklarının Din Eğitiminde Kullanılabilecek Hikayelerin Özellikleri ve Kaynakları". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2009, S. 20, 197-224.
- Pakdemirli, M. Nur. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Hikâye Kullanımı". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2009), 30, 173-195.
- Sevinç, Ayşe. *Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yazılı Edebî Ürün Kullanımına Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Şahin, Haşim. "Menakıbnâme". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 29 Ocak 2020.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/menakibname>
- Şengül, İdris. "Kıssa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 15 Kasım 2019.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kissa--kuran>
- Sömen, Tuğba - Göksu, Meral Metin. "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Sözlü ve Yazılı Edebî Ürünleri Kullanmaları Durumu". *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 12/18: 561-576.
- Topçu, Ersin - Kaymakçı, Selahattin. "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Menkıbelerin Kullanılma Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri". *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 20 / 1 (Nisan 2018): 281-305.

Topyay, Yusuf. "Vahiy Geleneğinde "Ruh" Kavramının Artzamanlı (Diachronic) Semantik İncelemesi", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/ 1, 2015, 97-123.

Yazıcı, Hüseyin. "Hikâye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 10 Aralık 2019.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/hikaye#1>

Yeşilbursa, C. Cahit vd. "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Edebî Ürünlerin Kullanımı". *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ed. Bülent Akbaba. Ankara: Pegem Akademi, 2012, ss. 145-206.

Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (8. Baskı). Ankara: Seçkin, 2011.

Yıldırım, Münevver. *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Edebî Ürün Kullanma Durumları (Erzurum Örneği)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Yılmaz, Macit. "Değerler Eğitiminde Etkin Bir Materyal Olarak Kur'an Kıssaları ve Kullanılışı", *İslâmî İlimler Dergisi*, 2014, cilt: IX, sayı: 1, s. 137-154.